

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1648 januari-juli

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:

Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1648 januari-juni
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>

Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl

© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019

18 februari 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [MARIE-LOUISE VAN GONZAGA NEVERS] (KONINGIN VAN POLEN) [WARSCHAU]
6 JANUARI 1648
4732

Samenvatting: Huygens biedt Marie-Louise van Gonzaga Nevers, koningin van Polen, een exemplaar van zijn *Pathodia* aan.

Bijlage: *Pathodia*.

Van een antwoord van Marie-Louise van Gonzaga Nevers is niets bekend.

Datering: Huygens voorzag het klad van het jaartal 1647. Worp maakte daar reeds terecht 1648 van.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 353-354: ontwerp (autografisch).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4732, p. 466: volledig.

Plaatsen: Amsterdam; Holland (Noordelijke Nederlanden); Parijs.

Transcriptie

À la Reine de Pologne.

6 Janvier 1648.

Madame,

Le seul passage de Votre Majesté a tellement parfumé l'air de ces provinces, et vous y avez laissé de si fortes impressions de ce grand amas de vertus excellentes et de ceste cognoissance universelle de tout ce qui passe sous le nom de belles choses, qu'enfin, Madame, tous ceux qui font quelque profession de les aymer ont souhaité de pouvoir rendre compte à Votre Majesté de ce que l'art ou la nature leur en a départi. Mais Votre Majesté n'a fait que voler, et tel a eu envie de la suivre qui s'est trouvé importuné par de ces chaînes d'or qui luy sent voirement, mais qui pèsent à ceux qui ont vendu les chères douceurs de la liberté pour le trop chère esclat des emplois.

J'ose me présenter à Votre Majesté comme l'un de ces heureux misérables, afin de luy tesmoigner que pour avoir perdu l'honneur de la veoir présente, je n'ay pourtant peu la perdre de veue dans ses plus grands esloignemens, et qu'il y aurait trop peu d'icy au dernier septentrion pour | 354 | nous empescher de la veoir et révéler à tousjours, comme si elle n'avoit bougé d'Amsterdam.

C'est ce que j'entreprends, Madame, sous ce petit prétexte d'²un enfant de ma production, lequel, quoy quoyqu'engendré en Hollande, pour avoir esté mis au monde à Paris, m'a semblé autorisé de quelque privilège à se prosterner devant Votre Majesté. Je la supplie très-humblement d'aggréer la liberté d'un étranger, qui se fust bien passé d'importuner Votre Majesté de ses songes, s'il n'eust creu devoir prévenir ceux qui l'ont menacé du dessein de le faire à son desceu, et de luy enlever en suite l'occassion qu'il a guettée avec tant de soing de pouvoir informer Votre Majesté à quel point il honore la grace qu'il luy demande avec³ tout respect et submission d'estre estimé, etc.

1. <1647>.

2. Er staat <une>, lidwoord bij <pièce>, dat is doorgehaald en vervangen door <enfant>.

3. Er staat <toute> bij <submission>. <respect et> is later toegevoegd, zonder dat het vrouwelijke <toute> werd meeveranderd.

Vertaling

Aan de koningin van Polen.

6 januari 1648.

Mevrouw,

Uw ⁴doortocht alleen al heeft de lucht van deze provincies dusdanig welriekend gemaakt, en u hebt er zulke sterke indrukken achtergelaten van uw talrijke uitmuntende kwaliteiten en universele kennis van alles wat valt onder de noemer van het schone, dat uiteindelijk, mevrouw, allen die op de een of andere manier erkennen daarvan te houden, ernaar hebben verlangd om aan u rekenschap te kunnen afleggen van wat de kunst of de natuur hun op dat gebied heeft toebedeeld. Maar u bent direct verder gereisd, en ieder heeft het verlangen gehad u te volgen, die zich gehinderd heeft gevonden door deze ketenen van goud, die weliswaar stralen, maar zwaar vallen aan hen die de zoete heerlijkheden van de vrijheid hebben verkocht voor de te dure schittering van de ambten.

Ik durf mij aan u voor te stellen als een van deze gelukkige ongelukkigen, om te getuigen dat ik, hoewel ik de eer heb gemist om in uw aanwezigheid te verkeren, u toch niet uit het oog heb kunnen verliezen in uw verste verwijdering en dat de afstand van hier tot het hoogste noorden niet groot genoeg zou zijn om mij te verhinderen u altijd te zien en te vereren, alsof u nooit uit Amsterdam was vertrokken.

Dat is, mevrouw, waar ik mee bezig ben, onder dit kleine voorwendsel van ⁵één van mijn geesteskinderen, aan wie, hoewel het is verwekt in Holland, mijns inziens het voorrecht schijnt toegestaan om zich voor u in het stof te werpen, en wel omdat het in Parijs ter wereld is gekomen. Ik smeek u nederig de vrijpostigheid van een vreemdeling te aanvaarden, die er niet aan zou denken u lastig te vallen met zijn dromen, als hij niet had geloofd te moeten handelen vóór hen die hem hebben bedreigd met het voornemen het te doen buiten zijn weten en hem vervolgens de gelegenheid te ontnemen waarop hij zo zorgvuldig heeft gewacht om u te kunnen meedelen hoezeer hij de genade vereert, die hij u vraagt, om met alle respect en onderwerping geacht te worden, enz.

4. Marie-Louise passeerde de Republiek in december 1645 op weg naar haar echtgenoot, koning Wenceslaus IV van Polen. Haar route leidde over Heusden, Utrecht, Amsterdam (waar zij op 30 december een opvoering van Jan Vos' *Aran en Titus* bijwoonde), Amersfoort, Zwolle, Groningen, Hamburg en verder.

5. *Pathodia*.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HENRY JERMYN [PARIJS]
6 JANUARI 1648
4733

Samenvatting: Huygens vraagt Jermyn om de bijgevoegde brief en exemplaar van de *Pathodia* te willen overhandigen aan koningin Henriëtta Maria van Engeland.

Bijlagen: Huygens aan Henriëtta Maria, 6 januari 1648 (4734); *Pathodia* (voor koningin Henriëtta Maria van Engeland).

Over een antwoord van Jermyn is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 397: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 19, p. 15: onvolledig (<Je m'avance ... l'exemplaire cy-joint.>).

— Worp 4, nr. 4733, p. 447: onvolledig (<Je m'avance ... comme chose nouvelle.>).

Naam: Henriëtta Maria van Bourbon.

Transcriptie

À Monsieur le Vicomte Jermyn.

6 Janvier 1648.

Monsieur,

Je m'avance à vous charger d'un estrange employ; un livre de musique en fait le subject. Vous auriez bien de la peine à m'en croire l'auteur, dans l'embaras de ceste profession, esloignée des douceurs de la vie, où vous m'avez cognu. Ce sont cependant mes divertissemens d'après-souper et, comme vous pourriez dire, ma respiration après le travail de la journée. Ces choses de peu enfin ont rencontré tant d'applaudissement, icy et ailleurs, dans l'esprit de ceux qui me veulent infiniment plus de bien que je ne mérite, que, pour prévenir les fautes que les copistes alloyent adjoûter aux mienes, il m'a fallu consentir qu'elles fussent imprimées. Ce qui venant de se faire si proche de la Reine, vostre maistresse, que par aventure elle en pourroit sentir quelque vent par des rapporteurs de nouveautez grandes et petites, j'ay creu, Monsieur, que la bienséance requéroit que plustost Sa Majesté en fust informée par l'auteur que par main tierce. Dont je m'acquitte par la lettre et l'exemplaire cy-joint. Si vous estes de mon sentiment, je vous supplie très-humblement de les présenter à Sa Majesté comme chose nouvelle, et comme chose vielle, mais qui viellira aveq moy, les vœux de ma très-humble dévotion à son service. Si vous trouvez de l'incongruité dans l'une ou l'autre de mes offres, tenez-les pour non faictes, et me continuez, s'il vous plaist, la faveur de faire estat qu'en tout cas je suis et demeureray sans reserve, etc.

Vertaling

Aan de mijnheer de burggraaf Jermyn.

6 januari 1648.

Mijnheer,

Ik waag het u een ongewone taak op te dragen; het gaat om een ¹muziekboek. U zou misschien nauwelijks geloven dat ik de auteur ervan ben, te midden van de drukte van mijn beroep, dat ver verwijderd is van de levensgenietingen, waarin u mij hebt gekend. Maar het zijn toch mijn verpozingen na het avondeten en, zoals

1. *Pathodia*.

u zou kunnen zeggen, het op adem komen na de dagelijkse arbeid. Deze kleinigheden hebben uiteindelijk zoveel bijval gekregen, hier en elders, in de gedachten van hen die mij veel meer goeds toewensen dan mij toekomt, dat ik, om de fouten te voorkomen die kopiisten nog zouden kunnen toevoegen aan de mijne, erin heb moeten toestemmen dat zij werden gedrukt. Aangezien het laatste onlangs zó dicht bij de ²koningin, uw meesteres, heeft plaatsgevonden dat zij bij toeval het gerucht erover zou kunnen vernemen van de bringers van grote en kleine nieuwtjes, heb ik gemeend, mijnheer, dat het fatsoen vereiste dat zij eerder door de auteur zelf werd geïnformeerd dan door een derde. Waaraan ik voldoe door de bijgesloten brief en het bijgevoegde exemplaar. Als u mijn mening deelt, vraag ik u nederig deze zaken aan haar te overhandigen als iets nieuws, én als iets ouds, wat echter samen met mij nog veel ouder zal worden, namelijk de gelofte van mijn nederige toewijding tot haar dienst. Wanneer u een ongerijmdheid vindt in één van de door mij aangeboden zaken, houdt u ze dan voor niet gedaan, en blijft u, als het u belieft, mij de gunst verlenen erop te rekenen dat ik in alle omstandigheden ben, en zal blijven zonder terughoudendheid, enz.

2. Henriëtte Maria van Bourbon, koningin van Engeland (in ballingschap).

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [HENRIËTTA MARIA VAN BOURBON] (KONINGIN VAN ENGELAND) [PARIJS]
6 JANUARI 1648
4734

Ingesloten bij Huygens' brief aan Jermyn van 6 januari 1648 (4733).

Samenvatting: Huygens biedt Henriëtte Maria een exemplaar van zijn *Pathodia* aan.

Bijlage: *Pathodia*.

Van een antwoord van Henriëtte Maria is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 393: ontwerp (autografisch).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4734, p. 447: onvolledig (<Ce n'est pas ... autour d'elle.>).

Naam: David.

Titels: *De profundis* (psalm 129/130; *Pathodia* 17).

Glossarium: aggrément (versieringsnoot); chant (lied); chanter (zingen); dissonance (dissonant [subst.]); entonner (zingen).

Transcriptie

À la Reine de la Grande-Bretagne.

6 Janvier 1648.

Madame,

Ce n'est pas d'aujourd'huy que nous pleurons avec Vostre Majesté. Nous avons soupiré du long de vos infortunes, et en sommes hors d'haleine. Mais c'est d'aujourd'huy que je présume faire chanter Vostre Majesté avec nous. Car, Madame, comme l'extrême joye pousse quelque larme de bonne grace, il y a une manière de chanter qui ne sied pas mal au fort de l'affliction, et Vostre Majesté se souvient de l'auteur royal, où elle a appris son *De profundis*, et ce qu'il y a de plus applicable à toute sorte de sainte melancholie. J'ay fait ma cour, Madame, chez ce mesme Roy, et m'y suis accommodé de ce qui s'y trouve de plus puissantes expressions de l'homme envers son Dieu. Mais ceste Majesté avoit entonné sa parole avec majesté, et pour la suivre quel support ay-je peu trouver dans la foiblesse humaine, très-humaine en moy, et qui n'a peu réussir icy que par rencontre, approchant du miracle. Que si donq Vostre Majesté, qui conçoit mieux ces choses qu'aucune teste couronné, peut trouver un seul endroit où sa bonté luy puisse faire advouer que je n'ay pas failly, je m'estimeray au dessus du sort de l'humanité. Je la supplie très-humblement de s'en vouloir informer au moyen de ces belles voix qui sont autour d'elle. La justesse de leurs aggrémens est capable de couvrir toute ma dissonance, au moins, Madame, de la rendre un peu supportable, mais surtout la bienveillance, dont il a pleu de tout temps à Votre Majesté d'honorer ce mauvais auteur, qui prie Dieu de changer bientôt vos lamentations, qui sont tousjours les notres, en chants de victoire et de triomphe, et Vostre Majesté de luy continuer la grace de le croire de passion, etc.

Vertaling

Aan de koningin van Groot-Brittannië.

6 januari 1648.

Mevrouw,

Het is niet pas sinds vandaag dat wij met u meetreuren. Wij zuchten reeds lang onder uw ongeluk en zijn er buiten adem van. Maar het is wel sinds vandaag dat ik denk te kunnen bewerkstelligen dat u met ons mee gaat

zingen. Want, mevrouw, zoals buitengewone blijdschap tranen van vreugde kan doen opwellen, zo is er een manier van zingen denkbaar die te verenigen valt met het diepste verdriet, en u herinnert zich die koninklijke ¹auteur, van wie u uw ²*De profundis* hebt geleerd en alles wat nog meer passend is voor welke soort heilige melancholie dan ook. Ik heb, mevrouw, bij deze zelfde koning mijn opwachting gemaakt, en heb gebruik gemaakt van de meest uitdrukkingvolle woorden van de mens tegenover zijn God. Maar deze ³majesteit had zijn woord met verhevenheid ingezet, en hoeveel steun heb ik, om het te kunnen navolgen, niet gevonden in de menselijke zwakheid, zeer menselijk in mijzelf, ik die hierin niet heb kunnen slagen dan toevalligerwijs, wat wel bijna een wonder mag heten! Wanneer u, die dit alles beter kan begrijpen dan welk ander gekroond hoofd dan ook, één enkele passage kunt vinden waarin uw goedheid u kan laten erkennen dat ik niet heb gefaald, dan acht ik mij verheven boven het lot van de mensheid. Ik smeed u nederig u daarvan op de hoogte te willen stellen door middel van die mooie stemmen uit uw omgeving. De zuiverheid van hun versieringen is in staat om mijn wanklanken geheel te verhullen, of op zijn minst, mevrouw, om die enigszins draaglijk te maken, maar vooral [kan dat] de welwillendheid waarmee u altijd deze onwaardige auteur heeft willen eren, die tot God bidt om spoedig uw klaagzangen, die ook altijd de onze zijn, te veranderen in liederen van overwinning en triomf, en tot ú om voor hem de goedgunstigheid te laten voortduren dat u gelooft dat hij vol toewijding is, enz.

1. David.
2. Psalm 129/130; *Pathodia* 17.
3. David.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN MARIN MERSENNE (PARIJS)
13 JANUARI 1648
4735

Antwoord op ??? Mersenne aan Huygens, 3 januari 1648 (OC 1, nr. **, pp. 73-74; niet in Worp ?; Waard 16, nr. 1725, pp. 1-4), of ?? en ??

Samenvatting: Huygens vraagt opnieuw naar Mersennes opvattingen over de bouw en kwaliteit van luiten. De experimenten met kanonschoten moeten worden uitgesteld tot er beter weer is.

Bijlage: Geschrift ontvangen van Descartes over het luchtledige

Een aAntwoord van Mersenne ??

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fols. 19-20 (pp. 27-30): brief (dubbelvel, 20x30cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Bierens 1889, nr. 5, pp. 112-113: volledig.

— Worp 4, nr. 4735, p. 448: volledig.

— Waard 16, nr. 1734, pp. 37-38: volledig.

Namen: René Descartes.

Glossarium: luth (luit).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Mersenne,

au Couvent des Minimes à la Place Royale,
à Paris.

Monsieur,

Je voy bien que vous ne lisez pas mes lettres qu'en passant et *aliud agens*. Voyci, je pense, la 3. ou 4e fois que je vous remémore les questions que je vous avoy proposées touchant la conformation et bonté des luths, et vous n'avez jamais daigné m'en dire un seul mot.

Cependant, je persiste dans le dessein de vous satisfaire par mes propres expériences sur la plupart de vos questions touchant le canon, mais comme cela doit faire au rivage de la mer, où il ne fait pas bon se promener par la rudesse de ceste saison, je croy que vous me donnerez le loysir de veoir un peu remonter plus soleil devant que d'y hazarder ma santé, qui s'embrasle aysement, et est subjecte aux défluxions. Ainsi je vous pourroy envoyer des expériences mechaniques et moy-mesme m'embarasser aux médicinales, et, comme dit un Cavalier Romain, entendant lire, teste nue dans une sale ouverte où il faisoit grand froid, certaine bulle d'indulgence pour autant de mil ans, '*et un catarrho di più,*' en mettant son chapeau et sortant de là de peur de se morfondre et que le pape ne fust capable de le guérir.

Vous ne seriez pas bien ayse de me veoir dans ce prédicament-là. Par ainsi, nous attendrons quelque temps à vous regaler de ces expériences. Et cependant je demeuray,

Monsieur,

vostre très-humble et affectionné serviteur
C. Huygens.

À La Haye, le 13 Janvier 1648.

Hastez-vous de nous produire vostre philosophie *de vacuo*. Mais cependant voyez ce que m'en mande Monsieur Descartes.

Vertaling

Aan de heer [Marin] Mersenne,

in het klooster van de Minderbroeders, aan het Place Royale,
te Parijs.

Mijnheer,

Ik zie goed dat u mijn brieven slechts in het voorbijgaan leest, en ^Lterwijl u met iets anders bezig bent.^L Ik geloof dat het nu al de derde of de vierde keer is dat ik u herinner aan de vragen die ik u heb voorgelegd met betrekking tot de bouw en de kwaliteit van luiten, en u heeft mij nog nooit een enkel woord ten antwoord waardig geacht.

In de tussentijd houd ik mij aan mijn voornemen om u tevreden te stellen met mijn eigen experimenten over het merendeel van uw vragen over het kanon, maar omdat die op het strand moeten plaatsvinden, waar het niet zo plezierig toeven is in dit ruwe jaargetijde, denk ik dat u mij liever wat tijd zult gunnen om te wachten tot de zon wat hoger aan de hemel staat dan dat u mijn gezondheid in de waagschaal stelt, die gemakkelijk van slag is, en onderhevig aan loopneuzen. Zo zou ik u over mijn mechanische experimenten kunnen berichten en mijzelf kunnen bekommeren over geneeskundige [experimenten], en, zoals een Romeins ridder eens zei toen hij, blootshoofds in een open zaal waar het zeer koud was, zekere aflatbul voor zoveel duizend jaar hoorde voorlezen: ^Len nog een catarre erbij,^L terwijl hij zijn hoed opzette en vertrok uit angst kou te vatten en dat de paus hem niet zou kunnen genezen.

U zou zich niet op uw gemak voelen mij tot die categorie te zien behoren. Daarom zullen wij even afwachten alvorens u te onthalen op deze experimenten. En onderwijl zal ik blijven,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 13 januari 1648.

Haast u met ons uw theorie ^Lover het luchtledige^L kenbaar te maken. Maar neem ondertussen kennis van wat de heer [René] Descartes mij daarover ^Ltoestuurt.

1. Bewaard is Descartes (Egmont) aan Mersenne, 31 januari 1648 (Waard 16, nr. 1739, pp. 74-78); deze brief vermeldt een eerdere bief van Descartes, verloren; gelijktijdige brieven aan Mr. de Martigny (over jaargeld(en aan Elisabeth Stuart (A&T V, p. 113). Verder Descartes aan Mersenne, 13 december 1647 (***???) Descartes aan Huygens, 27 december (Roth 1926, nr. 109, pp. 258-259); afschrift van deze doorgezonden aan Mersenne??

WILLEM DE BIE [BRUSSEL]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
[BEGIN 1648]
4744

Antwoord op Huygens' verloren gegane brief aan De Bie met een bijgesloten exemplaar van de *Pathodia*, bestemd voor Leopold Willem van Oostenrijk.

Samenvatting: De Bie schrijft dat hij Huygens' brief met het exemplaar van de *Pathodia*, bestemd voor Leopold Willem heeft ontvangen. Hij heeft de *Pathodia* aan de aartshertog overhandigd en er zijn stukken uit voorgespeeld. Deze laatste was er zeer over te spreken.

Datering: De brief is zonder plaats/datumaanduiding. De inhoud van de brief wijst echter overduidelijk op de eerste maanden van 1648. Huygens moet deze brief uiterlijk op 19 februari hebben ontvangen, omdat hij in het postscriptum van zijn brief aan Hendrik van Nassau van deze datum (**4757**) naar deze brief verwijst. Worp heeft deze brief tussen brieven van 23 en 29 januari 1648 geplaatst.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4744, p. 450: onvolledig (<s'est fait chanter ... vostre estude.>), rest samengevat.

— Rasch 2001b, Aanhangsel nr. 1, pp. 141-142: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Leopold Wilhelm van Oostenrijk; Willem II.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied); composition (muziekstuk); musique (muziek); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

Monsieur,

J'ay presque couru sous la faveur du dernier pasport qu'il vous a pleu dernièrement me procurer de Son Altesse le Prince d'Orange tout le plat pays et y fait la revue de mes amys et parens. À mon retour chez moy, j'ay trouvé quantité de lettres et paquets qu'on y avoit retenu parce que l'on m'y tenoit comme un chevalier errant. Entre autres il y avoit un vostre accompagné d'un livre en musique de vostre composition, pour le faire veoir à Son Altesse l'Archiducq, qui est grandissime amateur de cette science. J'ay ensuite fait présenter cette pièce curieuse à nostre maître et fait dénommer l'auteur. Icelluy at estimé autant l'un que l'autre et s'est fait chanter les airs Italiens un soir à sa table, lorsqu'il n'est pas accoustumé d'entendre la musique, car cela ne se fait que les jours de feste, Dimanches, Mardy et Jeudy de la semaine, et l'on m'a rapporté que Son Altesse en estoit extrêmement satisfait, et louoit grandement vostre estude. Je me suis souvente fois rendu en court auparavant, pour veoir si on ne mesleroit rien de vostre composition parmy les autres pièces qu'on y joue et chante à la table de Son Altesse, mais je n'ay pas eu ce bonheur car, celà s'est fait quand l'on s'y attendoit le moins. Si doresnavant il s'offre que vous ayez, Monsieur, encores chose de vostre estude de cette ou autres curiosités, j'en seray très-volontiers le porteur et feray gloire de vous pouvoir servir, tant en cettes qu'en toutes autres occasions de vostre service, puisque de cœur et d'affection je suis,

Monsieur,

votre très-humble serviteur
G. de Bie.

Monsieur de Zuylichem.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb bijkans het hele platteland afgelopen dankzij het paspoort van Zijne Hoogheid de ¹prins van Oranje, dat u mij onlangs hebt verschaft, en daardoor heb ik vrienden en verwanten kunnen weerzien. Bij mijn thuiskomst vond ik een stapel brieven en pakketten die men daar had bewaard, omdat men mij er voor een dolende ridder hield. Daaronder was een ²brief van u met een ³muziekboek van uw hand om te laten zien aan Zijne Hoogheid de ⁴aartshertog, die een groot liefhebber is van deze kunst. Ik heb vervolgens dit opmerkelijke stuk aan onze meester laten overhandigen en de auteur ervan laten noemen. Hij heeft zowel het een [het boek] als de ander [de auteur] hooggeacht en heeft zich op een avond aan tafel de Italiaanse airs laten voorzingen, op een tijdstip dat hij niet gewoon is muziek te horen, want dat gebeurt alleen op feestdagen, zondagen, dinsdagen en donderdagen. Men heeft mij verteld dat hij buitengewoon vergenoegd was en uw werk zeer prees. Ik ben al eerder verschillende malen naar het hof gegaan om te horen of men uw stukken niet had gemengd onder de andere stukken, die men speelt en zingt bij zijn tafel, maar ik heb dit geluk niet mogen smaken, want dat gebeurt als men dat het minst verwacht. Als het zich later voordoet, mijnheer, dat u nog wat stukken hebt van uw hand of andere aardigheden, dan zal ik graag de bringer daarvan zijn en er eer in vinden u te kunnen dienen, zowel bij deze als bij elke andere gelegenheid, aangezien ik met hart en ziel ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Willem de Bie.

Aan de ⁵heer van Zuilichem.

1. Willem II.
2. Huygens aan De Bie, eind december 1647 (verloren?)?
3. *Pathodia*.
4. Leopold Wilhelm.
5 Huygens.

JOHAN BROSTERHUISEN (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
6 FEBRUARI 1648
4752

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens met een bijgesloten exemplaar van de *Pathodia*.

Samenvatting: Brosterhuisen bedankt Huygens voor de toezending van de *Pathodia*. Verder schrijft Brosterhuisen over de inrichting van de prinselijke kruidentuin bij Breda, waarvoor hij bomen en struiken kan verzorgen. Ook stelt hij voor een rariteitenkabinet aan te leggen voor het Oranje-College.

Bijlage: schets voor de inrichting van de kruidentuin van de Illustere School in Breda (Brosterhuisen).

Over een antwoord van Huygens is niets bekend. Huygens schreef wel op 13 februari 1648 aan Brosterhuisen (zie Huygens aan Rivet, 13 februari 1648 [Worp 4, nr. 4755, p. 456]), maar dat was kennelijk een boze brief, ter correctie van wangedrag, en geen antwoord op de onderhavige brief.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37, nr. 54: brief (dubbelvel, 21x33cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Vloten 1858, p. 93.

— Worp 4, nr. 4752, p. 454: samenvatting.

Namen: Brabant; Berend ten Broek; Johannes de Dorper-Coorne; Paladanus [= Berend ten Broek]; André Rivet; De Roy; Verelst; Adolphus Vorstius; Willem II.

Plaatsen: Enkhuizen; Illustere School (Breda); Leiden; Middelburg; Utrecht.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: luijden (klinken); luijt (luit); stem (stem).

Transcriptie

Mijnheer,

Ick danck UEd. hoochlijck voor de *Pathodia* die UEd. mij ghelieft heeft te vereeren. Soo dickmael als ick het boeck doorsie, soo werdt mijn gheest ophetooghen door die crachtighe en soete beweghinghen daer't vol van is, en ghevoerd t omtrent UEd. soo bescheidenlick dat mij dunct dat ick UEd. luijt en stem, soo wel t'samen luijdende, die wonderlijcke tochten hoor uijtbrenghen.

De teeckeningh die hierbij gaet is van dat ghedeelte van den medicinalen hof van Sijn Hoochheit alhier, dat bij provisie ophemaect, en meestendeels beplant is; met de roode linien wijs ick aen een haegh van hulst die ick rondtom de parcken gheplant heb en seer wel ghewassen is. De smalle binnepaden sijn gheboordt met Busboom. Het midden van de groote paeden (die 29 voet wijdt sijn) soude ick gaern (indien't Sijn Hoochheit liefde) beplanten met mastboomen en hulstboomen bij beurten, en dat op de wijtte van 29 voet, soo als ick't in't teeckenincken aengeweesen heb. Deese eeuwich groene boomen souden het heele jaer deur dienen niet alleen voor een groot cieraedt, maer oock tot beschut teghen son en windt; aen wedersijden blijft er dan noch rijme plaets om met een caros te rijden. Dit can sonder costen gheschieden want Sijn Hoochheits bosschen die boomkens overvloedich conen uijtleveren.

De appendix is een hoecksken buijten den hof teghen't zijden of zijdtwesten, (een windt die meest en gheweldighst waeijdt, en van dien scheeven hoeck tuschen't ghebouw van't Collegie en de hooghe baracken op den hof als in een sack valdt, en veel schade doedt). Het is 40 treden breedt en 25 lanck: dat heb ick laeten toemaecten en gheschickt, met toestaen van de heer Rivet, om daer | b | een boschken van te maecken van allerlei wilde boomen, om niet alleen voor mantelingh te dienen, maar oock insonderheydt omdat sijn groot ghebruijck in de medicine hebben. Dit soude omtrent 25 gulden costen en de Rentmeester Verelst soude mij die bestellen soo haest als Sijn Hoochheit zal ghelieven ordre te gheeven. De rabatten die buijten om de groote paden leggen, alsmede de rabatten die om de parcken gaen, soud ick met allerlei ooftboomen beplanten, en dat oock om de voorseijde reedenen, indien't Sijn Hoochheit goedt vonde; dese souden oock omtrent sooveel costen.

Al die planten die in de lijste staen, en noch een menichte meer die ick nae't drucken van de lijst ghecreeghen en hier ghesaeijdt en gheplant heb, die costen Sijn Hoocheyt niet een penningh, want sijn sijn mij

van verscheijden vrienden gheschoncken, waeronder de voornaemste sijn de Professor Vorstius, en doctor Brabant te Leijden, de Professor De Roy tot Utrecht en *Sieur Joh. de Dorper-Coorne* tot Middelburgh, van welcke mij weder een groote menichte van saeden en planten sullen ghesonden werden. Soo dat in weinigh jaeren deesen hof niet alleen neevens maar boven alle andre hooven sal coonen gaen; insonderheijdt als al't andre landt daer aen ghetrocken sal sijn, en dan sal't recht een Princelijcke hof weesen, en groot cieraedt voor d' Illustre Schole en dese stadt waer door bij tijdt van vrede een menichte van studenten en andere herwaerts sullen ghelocht werde[n].

Duijsenden van menschen souden haer leeven om | c | Enchuisen niet ghedacht hebben, 't en waer dat Doctor Paludanus aldaer sijn cabinet van vreemdicheden ghehadt hadde. En waerom soude men hier oock gheen coonen maecken dat het sijne verre overtrof? Het hoefde Sijn Hoochheit niet meer dan een woordt te costen. De Bewindthebbers van de Indische Compagnien, haer Generalen, Coopluijden en Officiers souden het cabinet van Sijn Hoochheits Illustre Schole overvloedich en ghestadich met alle vreemdicheden stofferen. Het selve souden oock alle andere liefhebbers gaerne doen, en ick heb alreeds daervan een kas vol van mijn eighen welcker ick seer gaerne tot soo goeden eijnde hier wil laten, soo dat men hier in corten tijdt een aensienlijck cabinet conde hebben. UEd. ghelieve dit Sijn Hoochheit voor te houden, en in sijn gunst te behouden,

mijnheer,

UEd. ootmoedighste dienaer
J. Brosterhuisen.

In Breda, den 6 Febr. 1648.

Ick bidd' UEd.: ghelieve met den allereersten een letterken van order van Sijn Hoochheit tot het voorschreven te verwerven, soo sal mij de Rentmeester daedtlijck de boomkens bestellen, de planttijdt beghindt al.

Vertaling

Mijnheer,

Ik dank u zeer voor de *Pathodia* waarmee u mij heeft vereerd. Steeds als ik het boek doorblader, wordt mijn geest verrukt door de krachtige en mooie bewegingen waar het mee vol staat, en zo duidelijk aan u herinnerd dat ik meen uw luit en stem, die zo goed samen klinken, de wonderbaarlijke hartstochten te horen voortbrengen.

De tekening die is bijgevoegd, is van het gedeelte van de kruidentuin van Zijne ¹Hoogheid alhier, welke voorlopig is opgezet, en voor het grootste deel is beplant. Met de rode lijnen heb ik een haag van hulst aangegeven die ik rondom de perken heb geplant, en welke goed zijn gegroeid. Langs de smalle binnenpaden staat buxus. Het midden van de grote paden, die 29 voet breed zijn, zou ik gaerne (als Zijne Hoogheid dat wil) afwisselend met mastbomen en hulst beplanten, en dat over die breedte van 29 voet, zoals ik in de tekening heb aangegeven. Deze altijd groene bomen zouden niet alleen het hele jaar een sieraad zijn, maar ook een beschutting tegen zon en wind; er blijft dan aan weerskanten nog genoeg plaats om met een koets te rijden. Dit kan geheel kosteloos gebeuren, omdat de bossen van Zijne Hoogheid een overvloedige voorraad van die boompjes hebben.

De toevoeging is een hoekje buiten de tuin, in het zuiden of zuidwesten (een wind die het meest en het hardst waait, en die vanuit die schuine hoek tussen het gebouw van het College en de hoge barakken in de hof belandt als in een zak en veel shade aanricht). Het is 40 voet lang en 25 voet breed, ik heb dat laten inrichten, met toestemming van de heer [André] Rivet, om daar een bosje aan te leggen van allerlei wilde bomen, die niet alleen als bescherming zullen dienen, maar ook vooral vanwege hun grote nut voor de medicinale kruiden.

¹. Willem II.

Dit zou ongeveer 25 gulden gaan kosten en de rentmeester Verelst zal ze voor mij bestellen zodra Zijne Hoogheid daartoe opdracht zal willen geven. De randen die buiten om de grote paden liggen, alsmede de randen die het park omgeven zou ik met allerlei fruitbomen beplanten, en dat eveneens om bovengenoemde redenen, wanneer Zijne Hoogheid het goed zou vinden; deze zouden ongeveer evenveel kosten.

Alle planten die op de lijst staan, en nog een groot aantal andere die ik na het drukken van de lijst heb gekregen en die hier gezaaid en geplant zijn, kosten Zijne Hoogheid geen cent, want zij zijn mij door verschillende vrienden geschonken, waaronder de voornaamsten professor [Adolphus] Vorstius en dokter Brabant uit Leiden, professor de Roy uit Utrecht en de heer Johannes de Dorper-Coorne uit Middelburg zijn, die mij allen nogeens een grote hoeveelheid zaden en planten zullen sturen. Zo zal deze tuin in enkele jaren niet alleen zich kunnen meten met, maar zelfs beter zijn dan alle andere tuinen, zeker wanneer al het andere land erbij zal zijn gevoegd; dan zal het werkelijk een prinselijke tuin zijn, een groot sieraad voor de Illustere School en deze stad, dat in tijden van vrede een groot aantal studenten en anderen hierheen zal lokken.

Tallose mensen zouden nooit van Enkhuizen hebben gehoord wanneer dokter ²Paludanus daar niet zijn kabinet met opmerkelijke voorwerpen zou hebben gehad. En waarom zou men er hier ook niet een kunnen inrichten dat het zijne nog verre zou overtreffen? Het zou Zijne Hoogheid niet meer kosten dan een woord [van opdracht]. De bewindslieden van de Indische Compagnieën, hun generaals, kooplieden en officieren zouden het kabinet van Zijne Hoogheids Illustere School rijkelijk en gestaag met allerlei bijzonderheden kunnen uitrusten. Datzelfde zouden andere liefhebbers ook willen, en ik heb zelfs al een kast vol met eigen zaken, welke ik zo gaarne hier voor een goede bestemming zou nalaten, zodat men hier in korte tijd een aanzienlijke verzameling zou hebben. Misschien wilt u dit Zijne Hoogheid voorleggen, en in uw gunst behouden,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Johan Brosterhuisen.

Breda, 6 februari 1648.

Ik zou graag met de eerste postzending om een opdrachtbriefje van Zijne Hoogheid voor het beschrevene te verkrijgen; dan zal de ³rentmeester direkt de boompjes bestellen; het is al tijd om het planten te beginnen.

². Pseudoniem voor en vertaling van de naam van Berend ten Broek.

³. Verelst.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [HENDRIK VAN NASSAU SIEGEN (HULST)]
7 FEBRUARI 1648
4753

Samenvatting: Huygens wil een exemplaar van de *Pathodia* aanbieden aan koningin Christina van Zweden. Hij vraagt Hendrik van Nassau een begeleidende brief te schrijven, waarin deze laatste het doet voorkomen alsof hij Huygens heeft overgehaald zulks te doen. Hendrik van Nassau moet tevens Huygens aanprijzen, maar benadrukken dat hij geen musicus van beroep is. Huygens wil aan Christina van Zweden tevens een exemplaar van zijn *Momenta desultoria* aanbieden.

Ontvangen door Hendrik van Nassau op 11 februari 1648 en beantwoord op 13 februari 1648 (4756).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. 4, nr. 1506: brief (dubbelvel, 19x31cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4753, pp. 454-455: volledig.

Namen: Caspar Barlæus; Henriëtta Maria van Bourbon (koningin van Engeland); Christina van Zweden; Marie-Louise van Gonzaga Nevers (koningin van Polen); Utricia Ogle.

Plaats: Parijs.

Titels: *Momenta desultoria* (Huygens/Barlæus, 1644); *Pathodia*.

Glossarium: pièce (muziekstuk); musique (muziek) tiorbe (theorbe).

Transcriptie

¹Monseigneur,

Je vous requiers d'une estrange faveur; et en voyci l'histoire. L'on vient d'imprimer à Paris en beau caractère une quarantaine de pièces de musique de ma façon, faictes pour la voix et la tiorbe. Et comme l'on en a voulu faire plus d'estat qu'elles ne méritent, des gens de condition de par delà m'ont faict dire que j'en voulusse faire reliev quelques livres en belle forme, parce que leur intention estoit de les envoyer aux Reines de Suède, de Poloigne et ailleurs. Je leur ay mandé, que, si cela valoit la peine, mon devoir estoit de faire moy-mesme ces dépesches, par des lettres de ma main, et ensuite en ay envoyé premièrement un livre à la Reine de la Grande Bretagne, et un autre à celle de Poloigne, le tout adressé par de si bonnes et sueres mains, et si bien accompagné de lettres d'amis, qu'il ne peut estre que bien pris et accueilly. J'ay un semblable paquet | b | et lettre preste pour la Reine de Suède, vostre bonne amie. Monseigneur, auriez-vous pas la bonté de l'accompagner d'une adresse de vostre main, en sorte que ce fust comme vous en effect qui m'eussiez persuadé à ne frustrer pas ceste Majesté de ce qui se produit en nostre monde de nouveau en matière de beau passe-temps? Et que là-dessus j'avoy prins la hardiesse de luy en envoyer un exemple comme aux dites autres Reines? Ou bien, Monsieur, aymeriez-vous mieux ne vous en mesler du tout point? Je vous supplie de le faire ou non faire franchement. Car au fonds, la chose m'est assez indifférente, et ce n'est qu'un compliment que je fay par plaisir, et mesme par quelque désir de n'estre pas tousjours incognu à une Princesse de si éminentes vertus. Mais notez, s'il vous plaist, que, si vous prenez la peine de le faire, il fault mentir à outrance, et me déclarer pour personnage de fort grand mérite et considération, comme je sçay que d'autres on faict. Mais sans raillerie, | c | il faudroit donner de fortes impressions à la bonne dame, de ce que je ne suis nullement musicien de profession, et ne fay que me délasser là-dessus d'un peu de plus importantes affaires qui me sont à charge, afin qu'au moins on ne me prenne pas pour un faiseur de petits livrets, et qui me mesle d'en gueuser auprès les grands. Car enfin je ne regarde qu'à divertir un peu ces femmes; et si vous craignez qu'on l'interprète à autre sens dans le septentrion, je vous supplie très-humblement de m'en préadvertir, et je me garderay bien de m'y hazarder. Surtout, Monseigneur, pardonnez-moy ceste impudence et ceste prolixité. Je n'ay peu m'expliquer plus briefvement; et pour vous, si le moindre point de ma proposition vous déplaist, croyez que je ne vous ay

1. Ontvangst- en antwoordnotitie van Hendrik van Nassau: <Recepta 11 Februarii 1648, responsa postero die.>. Op de d-zijde is genoteerd: <Monsieur Zuijlichem, respondu 12 Fevrier 1648.> Het antwoord is niettemin 13 februari 1648 gedateerd.

rien dit. Car, comme j'ay dit, elle vient d'un cœur fort indifférent, hormis où il pourra estre jamais question de vous tesmoigner par mes services, que je suis,

Monseigneur,

vostre très-humble et obéissant serviteur
C. Huygens.

À La Haye, ce 27e Fevrier. 48.

J'envoyéray aussi un volume de mes poèmes Latins à ceste Reine, puisqu'on dit qu'elle entend parfaitement ceste langue. C'est feu le Sieur Barlæus qui les a mis en lumière, aveq une grande préface que j'avoue ne mériter point. Ainsi, Monseigneur, si vous escriviez, il faudroit se souvenir de deux livres. Celuy de musique est dedié à Mademoiselle Ogle ou Swann.

Vertaling

Mijnheer,

Ik vraag u om een ongewone gunst; hier volgt de geschiedenis ervan. Men heeft recentelijk in Parijs een veertigtal ³muziekstukken van mijn hand, voor de stem en de theorbe, op fraaie wijze gedrukt. En omdat men er meer ophef van heeft willen maken dan ze verdienen, hebben enkele mannen van aanzien aldaar mij laten vragen of ik enkele exemplaren fraai wilde laten inbinden, omdat zij die beoogden te sturen aan de koninginnen van Zweden, Polen en andere landen. Ik heb hun gemeld dat, als dat de moeite waard zou zijn, het mijn plicht zou zijn om deze zendingen te doen, met brieven van mijn hand, en vervolgens heb ik eerst een exemplaar gestuurd aan de ⁴koningin van Engeland en vervolgens aan de ⁵koningin van Polen, verzonden door zulke goede en betrouwbare handen, vergezeld van zulke goede brieven van vrienden, dat ze alleen maar goed in ontvangst kunnen worden genomen. Ik heb een dergelijk pakje met een ⁶brief gereed voor de ⁷koningin van Zweden, uw goede vriendin. Mijnheer, zoudt u niet de goedheid willen hebben, om het te voorzien van een briefje van uw hand, *zodat het lijkt alsof u mij inderdaad hebt overgehaald haar niet te onthouden wat er in onze wereld voor nieuws wordt gemaakt op het gebied van de schone vrijetijdsbesteding? En dat ik daarop zo vermetel ben geweest om haar een exemplaar te sturen, zoals aan voornoemde koninginnen?* Of, mijnheer, wilt u zich liever er helemaal niet in mengen? Ik verzoek u om het alleen te doen wanneer u dat werkelijk wilt. Want uiteindelijk is de zaak mij betrekkelijk onverschillig, en is het niet anders dan een beleefdheid, die ik uit genoeg betuig, *en mede vanuit een verlangen om niet voor altijd onbekend te blijven voor een vorstin met zulke voortreffelijke kwaliteiten.* Maar geeft u zich er wel rekenschap van, alstublieft, dat, als u de moeite neemt, u buitensporig moet jokken en *mij als persoon van grote verdienste en hoogachting voordoen*, zoals ik weet dat anderen hebben gedaan. Maar zonder gekheid, *het moet deze schone dame volstrekt duidelijk worden dat ik geenszins beroepsmusicus ben en ik mij bovendien slechts een beetje ontspan na belangrijker zaken, waar ik de zorg voor heb*, opdat zij mij niet beschouwt als een maker van kleine boekjes, die zich ermee bedelend onder de groten begeeft.⁸ Want uiteindelijk beoog ik niets anders dan deze vrouwen wat te vermaken en als u vreest dat men dat in het noorden anders opvat, vraag ik u nederig mij te willen waarschuwen en ik zal mij voor dit waagstuk behoeden. Vergeef mij bovenal, mijnheer, deze wijdloperige onbeschaamdheid. Ik kon

2. Er stond eerst: <6e>.

3. *Pathodia*.

4. Henriëtta Maria van Bourbon.

5. Marie-Louise van Gonzaga Nevers.

6. Huygens doet het hier voorkomen alsof zijn brief aan Christina van Zweden al was geschreven. Het ontwerp van de brief is echter op 6 maart 1648 gedateerd (4775) en zal dus wel pas toen zijn vervaardigd.

7. Christina van Zweden.

8. Namelijk om een beloning te ontvangen.

mij niet korter uitdrukken, en als mijn voorstel u ook maar enigszins mishaagt, beschouwt u dan alles als niet gezegd. Want, zoals ik al zei, het maakt mij niet zoveel uit, behalve waar ik u ooit door mijn diensten kan laten zien dat ik ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 7 februari 1648.

Ik zal deze koningin ook een exemplaar van mijn Latijnse ⁹gedichten sturen, omdat men zegt dat zij die taal uitstekend beheerst. Wijlen de heer [Caspar] Barlæus heeft deze het licht doen zien, met een lang voorwoord, dat ik volgens mij niet verdien. Dus, mijnheer, als u schrijft, moet u aan beide boeken denken. Dat met muziek is opgedragen aan mejuffrouw [Utricia] Ogle ofwel Swann.

HENDRIK VAN NASSAU (HULST)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
13 FEBRUARI 1648
4756

Antwoord op Huygens' brief van 7 februari 1648 (4753).

Samenvatting: Hendrik van Nassau zendt Huygens de gevraagde brief aan Christina van Zweden. Hij spreekt de hoop uit dat Huygens ook zijn vrouw, Maria Magdalena van Limburg Stirum, een exemplaar van de *Pathodia* zal zenden.

Bijlage: Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden (4756A).

Door Huygens ontvangen op 19 februari 1648 en nog dezelfde dag beantwoord in het postscriptum van zijn brief aan Hendrik van Nassau van 19 februari 1648 (4757).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, deel 1, map Hendrik van Nassau, nr. 50: brief (dubbelvel, 20x31cm, a | d; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4756, pp. 456-457: onvolledig (<J'ay usé ... possible.>, <Je veux croire ... de la musique.>), rest samengevat.

Namen: Christina van Zweden; Maria Magdalena van Limburg Stirum.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Seigneur de Zuylichem, Conseiller et Secrétaire des Commandemens de Son Altesse d'Orange,

à La Haye.

Monsieur,

En suite de vostre lettre du 7me de ce mois, j'ay escripté l'enclose à la Royne de Suède. Je vous l'envoye sous cachet volant, pour vous faire veoir que j'ay usé d'un stile le plus relevé et conforme à vostre intention, qu'il m'a esté possible. J'espère que ladite Roine la prendra de bonne part, comme escripté d'un homme de guerre et non de lettre. Et vous, Monsieur, y reconnoistrez la sincère volonté que j'ay de vous servir, quand il vous plaît m'en fournir les moyens.

Je veux croire, que voudrez après les autres envoyer aussy un livre à ma femme, qui fait assez d'estat de la musique, dont elle vous restera autant obligée, comme je suis,

Monsieur,

vostre très-humble ¹serviteur
Henry, Comte de Nassaue.

De Hulst, ce 13 Febrvier 1648.

1. <serviteur> en ondertekening autograaf.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, raad en secretaris van de domeinen van Zijne Hoogheid van Oranje,
te Den Haag.

Mijnheer,

Om aan uw ²brief van de 7de van deze maand gehoor te geven, heb ik de ingesloten ³brief aan de ⁴koningin van Zweden geschreven. Ik stuur hem u in een open envelop, om u te laten zien dat ik de meest verheven stijl heb gebezigd die mij mogelijk was, in overeenstemming met uw bedoeling. Ik hoop dat voornoemde koningin het op de juiste wijze zal opvatten, als geschreven door een krijgsman en niet door een geletterde. En hopelijk herkent u, mijnheer, mijn oprechte wil u te dienen, als u mij de gelegenheden daartoe wilt verschaffen.

Wellicht wilt u na de anderen ook aan mijn ⁵vrouw, die veel belangstelling heeft voor muziek, een ⁶exemplaar sturen, waarvoor zij u net zo verplicht zal blijven als ik ben,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Hendrik graaf van Nassau.

Hulst, 13 februari 1648.

2. Huygens aan Hendrik van Nassau, 7 februari 1648 (4753).

3. Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden, 13 februari 1648 (4756A).

4. Christina van Zweden.

5. Maria Magdalena van Limburg Stirum. (Worp [4, p. 457. n. 1] geeft ten onrechte de naam Sophia Margaretha van Limburg Stirum.)

6. Van de *Pathodia*.

HENDRIK VAN NASSAU [HULST]
AAN CHRISTINA VAN ZWEDEN [STOCKHOLM]
13 FEBRUARI 1648
4756A

Naar aanleiding van Huygens' brief aan Hendrik van Nassau van 7 februari 1648 (4753). De woordkeus van Hendrik van Nassau stemt opvallend overeen met Huygens' brief van 7 februari 1648 (4753), maar de suggestie van Jonckbloet & Land (1882, p. 17) dat Huygens deze brief heeft geredigeerd, wordt tegengesproken door Huygens' kritiek op een bepaalde passage, geuit in zijn brief aan Hendrik van Nassau van 19 februari 1648 (4757).

Samenvatting: Hendrik van Nassau schrijft op Huygens' verzoek aan koningin Christina van Zweden dat hij Huygens heeft aangeraden om haar een exemplaar van de *Pathodia* en van de *Momenta desultoria* aan te bieden.

Door Hendrik van Nassau aan Huygens gezonden met zijn brief van dezelfde datum (4756). Door Huygens ontvangen op 19 februari 1648 (zie Huygens aan Hendrik van Nassau, 19 februari 1648 [4757]) en gevoegd bij zijn brief van 6 maart 1648 aan Christina van Zweden (4775).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 387-388: afschrift vóór verzending (Constantijn Huygens jr.).

Vroegere uitgave: Jonckbloet 1882, nr. 20, p. 16: onvolledig (<Comme l'on m'avoit ... les délices de son ame.>).

Namen: Henriëtta Maria van Bourbon (koningin van Engeland); Marie-Louise van Gonzaga Nevers (koningin van Polen).

Plaats: Zweden.

Titels: *Momenta desultoria*; *Pathodia*.

Glossarium: musique (muziek); pièce de musique (muziekstuk); tiorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

¹Le Comte Henry de Nassau à la Reine de Suède.

13 Febvrier 1648.

Madame,

Comme l'on m'avoit faict entendre qu'on venoit d'inprimer à Paris en beau caractère une quarantaine de pièces de musique, faictes pour la voix et la tiorbe, par le Sieur de Zuylichem, Premier Secrétaire et Conseiller de Son Altesse Monseigneur le Prince d'Orange, homme d'esprit sublime, et fort remarquable pour la science, et qui pour ses emplois est un des plus chers et confidants Ministres de Sadite Altesse, sans l'avis duquel il n'entreprend rien de considérable. Entre ces belles qualitez il en a joint plusieurs autres, et entre icelles celuy de la musique, dont encores que je sçache ²bien qu'il n'en faict nullement profession, mais seulement pour se délasser là-dessus d'un peu de plus importantes affaires, qui luy sont à charge. Toutefois l'estat que la Reine de la Grande Bretagne, et celle de Poloigne ont faictes de ce sien œuvre, et qu'aujourd'hui Vostre Majesté est autant amatrice que tutélaire des Muses, j'ay creu estre de mon très-humble devoir ³à ne fruster pas Vostre Majesté de ce qui se produit en nostre monde de nouveau en matière de beau passe-temps, et en suite persuadé ledit Sieur auteur d'en envoyer un livre à Vostre Majesté, comme aussi un volume de ses poèmes Latins (l'entendement de laquelle langue rend Vostre Majesté pour grand merveille de ce siècle), pour estre conservées sous les aisles de

1. Naam van de adressant en de datum later door Huygens toegevoegd

2. Huygens aan Hendrik van Nassau, 7 februari 1648 (4753): '... de ce que je ne suis nullement musicien de profession, et ne fay que me délasser là-dessus d'un peu de plus importantes affaires qui me sont à charge, ...'

3. Huygens aan Hendrik van Nassau: '... comme vous en effect qui m'eussiez persuadé à ne fruster pas ceste Majesté de ce qui se produit en nostre monde de nouveau en matière de beau passe-temps?'

la favorable protection de Vostre Majesté. La curiosité que ses œuvres laissent dans les esprits de tout le monde, m'ont aisément flatté à luy persuader d'en faire offre Vostre Majesté, sans timidité et sans deffiance, estant imbu de l'accueil favorable que Vostre Majesté fait aux gens de lettres. Vostre Majesté apprendra par ses doctes escrits, qu'il est personne | 388 | de mérite et consommé en toute sorte de sciences. Sçachant doncques que Vostre Majesté se plaist entièrement à ceste sorte d'entretien, je tien pour infaillible qu'elle y rencontrera les délices de son âme.

C'est par là, Madame, que j'espère d'obtenir de Vostre Majesté le pardon de cette mienne hardiesse, et que Vostre Majesté ne desdaignera pas de respandre sur ledit Sieur de Zuylichem vostre bienveillance et vos bonnes graces, en sorte qu'elles luy puissent servir d'espéron à entreprendre quelque autre œuvre plus digne de l'œil débonnaire de Vostre Majesté. Je m'estimerois très-heureux si mon bonheur me faisoit naistre des occasions pour pouvoir donner tant de preuves du zèle ardent, que j'ay pour le service de Vostre Majesté, comme j'en ay les désirs. Mais puisque je n'ose espérer ceste grace, si je ne suis honoré des commandements de Vostre Majesté, je la supplie très-humblement de m'en gratifier, afin que je puisse en partie du moins tesmoigner qu'il n'y a personne au monde, qui les recevra aveq plus de respect et fidelité, etc.,

⁴Madame,

que, de Vostre Majesté le très-humble et très-obéissant valet
Henry, Comte de Nassau.

Vertaling

Graaf Hendrik van Nassau aan de koningin van Zweden.

13 februari 1648.

Mevrouw,

Naar men mij heeft meegedeeld, is onlangs te Parijs een veertigtal ⁵muziekstukken op fraaie wijze gedrukt, gemaakt voor de stem en de theorbe door de ⁶heer van Zuilichem, eerste secretaris en raad van Zijne Hoogheid de ⁷prins van Oranje, een man van formidabele geest en wel doorkneet in de wetenschap, die wat betreft zijn beroep één van de beste en meest vertrouwde ministers is van Zijne Hoogheid, zonder wiens advies deze laatste niets belangrijks onderneemt. Naast deze goede kwaliteiten heeft hij er nog verscheidene andere, onder welke de muziek, waarvan ik weet dat hij ⁸die op geen enkele wijze als beroep beoefent, maar slechts om zich te verpozen na belangrijker zaken, waar hij de zorg voor heeft. Niettemin, vanwege de waardering van de ⁹koningin van Engeland en de ¹⁰koningin van Polen voor zijn werk, en omdat u op dit moment zowel liefhebster bent als beschermvrouwe van de Muzen, heb ik gemeend dat het mijn nederige plicht is ¹¹u niet te onthouden wat er hier aan nieuws wordt gewrocht op het gebied van schone vrijetijdsbesteding, en heb voornoemde auteur kunnen overtuigen u een exemplaar van zijn boek te zenden, alsmede een exemplaar van zijn Latijnse ¹²gedichten (de

4. Herhaling van de aanhef, kwalificatie en ondertekening later door Huygens toegevoegd, waardoor het <etc.> ter afsluiting van de hoofdtekst overbodig is geworden.

5. *Pathodia*.

6. Huygens.

7. Willem II.

8. Huygens aan Hendrik van Nassau, 7 februari 1648 (4753): '*... dat ik geenszins beroepsmusicus ben en ik mij bovendien slechts een beetje ontspan na belangrijker zaken, waar ik de zorg voor heb, ...*'

9. Henriëtta Maria van Bourbon.

10. Marie-Louise van Gonzaga Nevers.

11. Huygens aan Hendrik van Nassau: '*... alsof u mij inderdaad hebt overgehaald haar niet te onthouden wat er in onze wereld voor nieuws wordt gemaakt op het gebied van de schone vrijetijdsbesteding?*'

12. *Momenta desultoria*.

beheersing van deze taal maakt u tot een groot wonder van deze eeuw), om onder de vleugels van uw welgezinde bescherming te worden behouden.

De bewondering die zijn werken in ieders geest achterlaten, heeft mij gemakkelijk ertoe gebracht hem te overtuigen u een exemplaar aan te bieden, zonder schroom en zonder bijbedoelingen, omdat hij op de hoogte is van de goedgunstige bejegening die u geeft aan geletterde personen. U zult bemerken uit zijn geleerde geschriften, dat hij een verdienstelijk man is, volleerd in alle soorten van kunde. Omdat ik goed weet dat dit soort van bezigheid u zeer bevalt, houd ik het voor zeker dat u hierin uw zielsverukkingen zult vinden.

Hierom, mevrouw, hoop ik dat u mij mijn stoutmoedigheid vergeeft, en dat u zich zult verwaardigen over voornoemde heer van Zuilichem uw welwillendheid en uw goedgunstigheid uit te storten, opdat ze hem kunnen dienen ter aansporing om een ander werk te ondernemen, uw welwillende oog meer waard. Ik zal mij gelukkig prijzen als het lot mij zo gunstig gezind is om voor mij de gelegenheden te doen ontstaan om u evenveel bewijzen te geven van de brandende ijver die ik heb om u te dienen, als ik wens daartoe bezit. Maar omdat ik niet durf hopen op deze begenadiging als u mij niet vereert met uw opdrachten, verzoek ik u nederig mij daarmee te begunstigen, zodat ik op z'n minst enigszins kan verklaren dat niemand ter wereld die opdrachten met meer respect en trouw zal ontvangen dan,

mevrouw,

uw nederige en gehoorzame knecht
Hendrik graaf van Nassau.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN HENDRIK VAN NASSAU [HULST]
19 FEBRUARI 1648
4757

De eigenlijke brief is het antwoord op een verzoek van Ernestine de Ligne via Hendrik van Nassau om paspoorten te verkrijgen voor in Brussel woonachtige Nassaus. Het postscriptum is het antwoord op Hendrik van Nassau's brief aan Huygens van 13 februari 1648 (4756).

Samenvatting: Huygens schrijft Hendrik van Nassau dat hij de aanbevelingsbrief voor Christina, koningin van Zweden ontvangen heeft. Hij stuurt een exemplaar van de *Pathodia* mee voor de vrouw van Hendrik, en vermeldt er bij dat het het meest de moeite waard is de liederen te laten uitvoeren onder begeleiding van theorbe of anders klavecimbel of orgel.

Bijlage: *Pathodia* (voor Maria Magdalena van Limburg Stirum).

Door Hendrik van Nassau beantwoord op 13 maart 1648 (4781).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. nr. 4, nr. 1506: brief (enkelvel, 19x30cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4757, p. 457: volledig.

Namen: Wibrandus Andriessen; Ernestine de Ligne Aremborg; Maria Magdalena van Limburg Stirum; Niclas; Leopold Wilhelm van Oostenrijk; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen); Willem II.

Plaatsen: Brussel; Frankrijk; Lokeren.

Titel: *Le menteur* (Corneille 1643).

Glossarium: chanter (zingen); espinette (klavecimbel); musique (muziek); organiste (organist); orgues (orgel); theorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

Monsieur,

Madame la Princesse de Ligne, vostre niepce, a mis vostre crédit à l'espreuve, sur un subject peu ordinaire. Le vieulx maistre se fust bien laissé tirer l'oreille, premier que de consentir à un passeport pour tant de Dons Diegos à la fois. Mais nous vivons en autre siècle, et si sommes sur le point de l'amitié publique avec ces Dons. Ainsi ceste considération en partie, et en partie celle de ce que vous pouvez et devez pouvoir sur moy, nous en ont mené à bout. Je vous supplie très-humblement de disposer de mon peu de service en toute autre occasion de mon pouvoir. Car tout vous est acquis, et je suis plus qu'homme du monde,

Monsieur,

vostre très-humble et obéissant serviteur
C. Huygens.

À La Haye, le 19e Febvrier 1648.

Voyci justement que Niclas *mich aber* me porte la dépesche, Monseigneur, qu'il vous a pleu faire pour moy à la jeusne Majesté de Suède, dont je vous rends graces très-humbles. Il y a deux jours que nous avons veu représenter en particulier devant la Reine et Son Altesse la | b | belle et plaisante comedie du *Menteur*, par nos nouveaux comédiens de France, qui font des merveilles.

Pardonnez-moy si je vous dis, que ceste lettre se pourroit joliment approprier à une partie du rôle de ce cavalier enemy de la verité. Mais enfin je l'ay desirée telle, et confesse d'en avoir besoing. Il n'y a qu'un article qui m'inquiète, où vous dites l'espérer que Sa Majesté ne desdaignera pas de respandre sur moy sa

1. Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden, 13 februari 1648 (4756A): '... que j'espère d'obtenir de Vostre Majesté le pardon de cette mienne hardiesse, et que Vostre Majesté ne desdaignera pas de respandre sur ledit Sieur de Zuylichem

bienvueillance et bonnes graces, en sorte qu'elles me puissent servir d'espéron. Cela me semble un peu sentir le soupçon de gueuserie, qui est si esloignée de mon intention, que, si je sçavoy que le Septentrion deust interpréter ma galanterie de cette sorte-là, j'aymeroy mieux que toute la musique fust au fond de la mer. Je hazarderay toutefois le paquet, en espérant qu'on y voudra estre plus sage.

Voyci un de mes almanacs pour Madame la Comtesse, vostre compagne. Mais elle n'en sçauroit tirer aucune satisfaction, si elle ne trouve quelque personne qui en puisse faire l'exécution par la voix et le tiorbe, au moins par la voix accompagné[e] de l'espINETTE ou orgues. Cela me fait souvenir de l'Organiste de Loqueren, qui est si niais et si brave homme. Vous ne debvriez pas négliger de le tirer à vous et cela se peut pour peu d'argent. Notez que la belle et rare musique de l'Archiduq Leopold me chante desjà à sa table. Ce n'est pas mauvais augure de bonne paix, quand nous regalons ainsi nos bons amis de Bruxelles, après les avoir tous voulu envoyer au diable, s'il nous eust esté possible.

Vertaling

Mijnheer,

Mevrouw de ²prinses van Ligne, uw nicht, heeft uw krediet op de proef gesteld, met betrekking tot een weinig alledaags onderwerp. De oude ³meester zou zich wel driemaal hebben bedacht, alvorens in te stemmen met een paspoort voor zoveel Don Diego's tegelijk. Maar wij leven in een andere tijd, en we zijn publiekelijk op vriendschappelijke voet met deze Dons. Zo heeft deels deze overweging, en deels de zeggenschap die u over mij kunt en moet hebben, ons tot inwilliging van het verzoek gebracht. Ik smEEK u nederig over mijn geringe diensten te beschikken in iedere verdere gelegenheid die in mijn vermogen ligt. Want u geheel toegewijd is, en ik ben meer dan wie ook ter wereld,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 19 februari 1648.

Precies op dit moment brengt Niclas 'mich aber' mij de ⁴brief, mijnheer, die u voor mij hebt willen schrijven aan de jonge ⁵koningin van Zweden, waarvoor ik u nederig dankzeg. Twee dagen geleden hebben wij zien opvoeren, speciaal voor de ⁶koningin en Zijne ⁷Hoogheid, de mooie en vermakelijke komedie *Le menteur*, door onze nieuwe ⁸toneelspelers uit Frankrijk, die wonderbaarlijk goed zijn.

Excuseert u mij wanneer ik u zeg, dat deze brief heel aardig zou kunnen worden toegepast op een gedeelte van de rol van deze ridder die vijand is van de waarheid. Maar uiteindelijk heb ik het zelf zo gewild, en geef ik toe het zo nodig te hebben. Er is slechts één passage die mij zorgen baart, namelijk waar u zegt te ⁹hopen

votre bienveillance et vos bonnes graces, en sorte qu'elles luy puissent servir d'espéron à entreprendre quelque'autre œuvre plus digne de l'œil débonnaire de Vostre Majesté.'

2. Ernestine van Ligne Aremberg.

3. Frederik Hendrik.

4. Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden, 13 februari 1648 (4756A).

5. Christina van Zweden.

6. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen, de 'Winterkoningin.'

7. Willem II.

8. Vermoedelijk de troep van Toussaint le Riche (dit Hautefeuille). Zie Franssen 1925, pp. 76-78.

9. Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden, 13 februari 1648 (4756A): '... hoop ik dat u mij mijn stoutmoedigheid vergeeft, en dat u zich zult verwaardigen over voornoemde heer van Zuulichem uw welwillendheid en uw goedgunstigheit uit te storten, opdat ze hem kunnen dienen ter aansporing een ander werk te ondernemen, uw welwillende oog meer waard.'

dat Hare ¹⁰Majesteit zich zal verwaardigen over mij haar welwillendheid en goedgunstigheid uit te storten zodat ze mij kunnen dienen ter aansporing. Dit schijnt mij een beetje te lijken op een zweempje bedelarij, die zover verwijderd is van mijn intentie, dat ik, als ik wist dat men in het noorden mijn hoffelijkheid als zodanig zou opvatten, de ganse muziek naar de zeebodem zou wensen. Ik waag het er echter op dit pakket [te zenden], in de hoop dat men daar toch wijzer zal zijn.

Hier is nog ¹¹één van mijn boeken voor mevrouw de ¹²gravin, uw levensgezellin. Maar zij zal er geen enkel genoegen aan beleven, wanneer zij niet iemand vindt die het kan uitvoeren met de stem en de theorbe, of op z'n minst met de stem begeleid door klavecimbel of orgel. Dit doet mij denken aan de ¹³organist van ¹⁴Lokeren, die zo'n simpele en brave borst is. U moet niet aarzelen hem in te huren, en dat kan voor weinig geld. U moet weten dat de voortreffelijke musici van aartshertog Leopold [Wilhelm] mijn muziek al aan zijn tafel ¹⁵zingen. Het is geen ongunstig voorteken voor de lieve vrede, wanneer wij aldus onze goede vrienden uit Brussel trakteren, na hen allen naar de duivel gewent te hebben, wanneer ons dat mogelijk zou zijn geweest.

10. Christina van Zweden.

11. *Pathodia*.

12. Maria Magdalena van Limburg Stirum.

13. Wibrandus Andriessen, zoals de archivaris van Lokeren, Nico Van Campenhout, mij vriendelijk meedeelde. Deze Wibrandus zal een zoon zijn geweest van de Wibrandus Andriessen die van 1615 tot 1641 zangmeester van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen was.

14. Lokeren ligt maar weinig kilometers ten zuiden van Hulst. Huygens verbleef er van 27 juli tot 10 augustus 1646, toen het Staatse leger er gelegerd was. Bij deze gelegenheid zal hij de organist hebben leren kennen.

15. Zie De Bie aan Huygens, begin 1648 (4744).

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN UTRICIA OGLE (TEILINGEN)
23 FEBRUARI 1648
4762

Samenvatting: Huygens, die ontstemd is omdat Utricia Ogle door Maria Henriëtta, de princesse royale, naar Teilingen is ontboden, uit zijn gespeelde boosheid en probeert haar te plagen door prachtige verhalen te vertellen over zijn samenspel met Stoeffken, op twee lyra-way viola da gamba's.

Over een antwoord door Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 47rv: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4762, p. 461: volledig.

— Worp 1896, p. 133: onvolledig (<I could find ... upon my bases.>).

Namen: Dietrich Stoeffken; Maria Henriëtta Stuart.

Glossarium: base (baspartij); bow (strijkstok); harmony (harmonie); leeraway (lyra-way); organs (orgel); out of tune (ontstemd); to play (spelen); tiorbe (theorbe); viol (viola da gamba); voyce (stem).

Transcriptie

To Mylady Swanne, at Teylingen.

23 February 1648.

Madam,

We doe live in so well-policed an age that the ravishing of honest wenches is held a notable crime. Lett the Princesse Royall Her Highness bee pleased to consider what she hath done in stealing from us out of the middest of The Haghe a marryed lady that, to my knowledge, passeth for honest till this very day. If I were disposed for the journey, I could find in my heart to bee revenged of the affront by an entreprise upon Teilinghen, there to trouble the feast with the harshnesse of a certain tiorbe and the hoarsnesse of a certain voyce, both of them fitt to dash and dazle the perfect harmony Her Highness hath deprived us of something tyrannically.

But finding myselfe not able to goe and discharge my cholere so farr from home, I come to tell you for some mortification, that in your absence, Lady, wee are not alltogether out of tune, but that Monsieur Stöfkins and I are doing a kinde of wonders upon two leeraway viols, which could bring us in danger of ravishing, if there were another Teilinghen | 47v | capable of the mischiefe, and that in time of necessitie I have hands enough to play a wofull 'Lachrimæ' and such other stufte, upon my organs, to have that wonderfull bow rowle upon my bases. See if you will make hast to heare our miracles, and, now my gall is out, beleeve that, either staying or coming, ravished or ravishing (wich is your part), you will find me,

*ravissante ou ravie,
tous les jours de ma vie,*

Madame,

your most humble servant
C.H.

Vertaling

Aan ¹mevrouw Swann, te Teilingen.

23 februari 1648.

Mevrouw,

Wij leven hier in een zo beschaafde tijd, dat de ontvoering van eerlijke meisjes wordt beschouwd als een aanzienlijke misdaad. Laat Hare Hoogheid de ²*princesse royale* zo vriendelijk zijn om te beseffen wat ze heeft gedaan door uit het hart van Den Haag een getrouwde dame te stelen die, naar ik weet, tot vandaag voor eerlijk doorgaat. Als ik toegerust was om de reis te maken, dan zou ik in mijn hart mij gewroken weten van de belediging door een aanval op Teilingen, en daar het feest te verstoren met het krassende geluid van een bepaalde theorbe en het krakende geluid van een bepaalde stem, beiden passend om de volmaakte harmonie te verstoren en te overbluffen, die Hare Hoogheid ons zo tiranniek heeft ontnomen.

Maar omdat ik mijzelf niet in staat zie mijn woede zo ver van huis te gaan ontladen, kom ik u vertellen, om u een beetje te kastijden, dat wij in uw afwezigheid, mevrouw, niet helemaal ontstemd zijn, maar dat de heer [Dietrich] Stoeffken en ik wonderen verrichten op twee *lyra-way* viola da gamba's, die ons in een gevaarlijke toestand van verrukking zouden kunnen brengen, als ware er nog een ander Teilingen in staat tot die wandaad en dat ik in tijden van nood handen genoeg heb om een stemmig *Lachrimæ* te spelen op mijn orgel, en andere dergelijke zaken, om die voortreffelijke ³strijkstok boven mijn baspartij op en neer te laten gaan. Ziet u maar of u haast zult maken om onze wonderen te komen horen. En nu ik mijn gal heb gespuwd, gelooft u maar dat u, aldaar blijvend of hierheen komend, ontvoerd of ontvoerend (al naar gelang uw aandeel), mij zult vinden,

└ontvoerde of ontvoerende,
alle dagen van mijn leven,

mevrouw,┐

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

1. Utricia Ogle.
2. Maria Henriëtta Stuart.
3. Diettrich Stoeffken.

CHRISTIAAN HUYGENS [BREDA]
AAN ZIJN BROER CONSTANTIJN [JR.] (DEN HAAG)
2 MAART 1648
4769A

Antwoord op Constantijn Huygens jr.'s brieven aan Christiaan Huygens van <<<

Samenvatting: Christiaan wil zijn kabinet wel met dat van Constantijn jr. ruilen, maar alleen als Constantijn jr. het zijne eerst naar Breda stuurt. Hij beschrijft een partijtje ten huize van Cornelis van Aerssen, de drost van Breda. Na de maaltijd werden er *sessies* [=gaillardes?] en courantes gedanst bij de muziek door drie violisten.

Verzonden op 3 maart 1648. Door Constantijn jr. luttele dagen later beantwoord, met zending van het kabinet, door Christiaan op 9 maart ontvangen (verloren). Christiaan antwoordde op 10 maart 1648 (OC 1, nr. 45, pp. 82-83).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (enkelvel, 20x31cm, a | b; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 1, nr. 44, pp. 80-82: volledig.

Namen: Amarantha van Aerssen; Cornelis van Aerssen (heer van Wernhout en Boekelo); Johan van Aerssen (heer van Wernhout); Maria Susanna van Aerssen; Becker; Johan Hendrik Bornius; Mlle Boxstaert; Mlle Ceters; Despon (kapitein); Lodewijk Huygens; Mlle van Rossum; Mlle Stas; Willem Stas; Mlle van der Veeck.

Plaats: Den Bosch.

Titels: *De tutelis* [?] (Christiaan Huygens 1648).

Glossarium: bal (bal); courante (courante); dansen (dansen); sessie (gaillarde); *violon* (violist).

Transcriptie

Aen Mijnheer

Mijnheer C. Huyghens, Secretaris van Sijn Hooheijt,

in 's-Gravenhaeghe.

Port.

Mon frère,

Denckt niet dat ick de reuylingh niet toe en stae, al sendt ick het cabinetje noch niet, want ick hebber gewichtighe redenen toe. D'eene is dat ick mijnselven niet en wil discommoderen, nademael dat het mijn gelegenticheit niet toe en laet, dat al hetgeen datter in is soo langh ongesloten leggen soude; d'ander dat misschien het ebbenhoute cabinet wel achter soude blijven als het mijne daer waer. Nicht souw meugelijck seggen dat het niet te pijnne waert en is sulcken grootten geveerd over te senden, *et si mihi dominium non acquireretur, quod non nisi per traditionem transfertur*. Soo je dan de mangelingh noch aen staet, soo sal ick het uwe metten eersten verwachten, en dan terstont het mijne senden. Ick geloof niet dat je soo seer verwondert waert als je secht van gheen antwoord ontfangen te hebben op dien eersten brief, ten minsten nae dat Toot in sijn langh verhael van de gedaene reys niet vergeten en heeft de naem van de Joffrouwen die te Loon waeren te refereren, want nae dat me voorstaet, soo was uw schrijvens niet veel besonders, als om dat te weten.

'k En twijffel niet of je hebt dese vastelavont niet sonder danssen deurgebracht, dewijl de bals van dese winter soo in *vogue* geweest sijn. Wat mijn aengaet, het heeft hier al schappelijck toegegaen, maer onder anderen heb ick tot den Drost seer magnifiq getrackteert geweest. Daer waeren genooydt een deel joffrouwen, en nae dat wij van 's achtermiddachs ten 5 uren met de kaert wat gespeelt hadden, aeten 's avonts een kostelijcke maeltijt, op

het eynde van dewelcke quamen menichte van confituren, die niet min aengenaem waeren om te sien als om te eten, soo geestich waeren se toegemaect van de joffrouwen, met kranssen van groente en bloemen die der te krijgen waeren. Maer dewijl ick doch in't verhaelen ben van sulcke particulariteijten, soo moet ick maecken dat ick gheen *reprosche* meer en krijghe van dat ic de joffrouwen niet genoemt en hebb. Wij saten dan 15 aen een ronde taefel aldus: de President, d'ouste van de 2 Joffrouwen Rossem, joffrouw Ceters, Bornius, Joffrouw van der Veeck, een soontje van den Drost, Joffrouw Stas, Joffrouw Boxstaert, Stas, de 2e dochter van den Drost, Capitein Despon, Becker, d'ouste dochter van den drost, ick, d'andere Joffrouw Rossem. Den Drost was in Den Bosch.

Nae dat wij wel gegeten hadden, dansten een deel sessies en couranten (*trois violons*) tot 3 uren toe. Secht nu weer dat ick gheen particulariteijten en schrijf. Soo ick misschien te Paesschen in Den Haegh kom, sul je sien hoe dat ick heb leeren schermen. Adieu.

UE dienstwilligen broer en dienaer,
Christiaan Huygens.

Den 2 Mart 1648.

Soo morghen mijn disput *De tutelis*, dat ick en Saterdach defenderen sal, gedrukt is, sal ic het noch met desen brief senden, anders metten eersten.

Vertaling

Aan mijnheer C.Huygens, secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Port.

Waarde broer,

Denkt niet dat ik het ruilen niet toesta, ook al zend ik het kleine kabinet nog niet, maar daar heb ik gegronde redenen voor. De ene is dat ik het mijzelf niet lastig wil maken, temeer omdat mijn behuizing niet toelaat dat alles wat zich erin bevindt zolang zonder slot is opgeborgen; de andere is dat het ebbenhouten kabinet misschien wel [bij u] achter zou blijven wanneer het mijne daar is. Onze ¹nicht zou waarschijnlijk zeggen dat het niet de moeite waard is zo'n groot gevaarte te sturen, ²en zodoende zou je mijn eigendom niet verwerven, omdat dat niet dan door de aflevering [van het ebbenhouten kabinet] wordt overgebracht.³ Wanneer het uitwisselen je nog steeds aanstaat, dan zal ik het jouwe met de eerste [zending] verwachten, en dan ogenblikkelijk het mijne zenden. Ik geloof niet dat je zo verbaasd was als je zegt te zijn geweest vanwege het niet ontvangen van een antwoord op die eerste ²brief, tenminste niet nadat Lodewijk in zijn lange ³verslag van de gedane reis niet had vergeten de naam van de juffrouwen die te Loon[-op-Zand] waren te vermelden, want voorzover ik het me voor de geest kan halen was je brief slechts erop gericht dat te weten.

Ik twijfel er niet aan dat je deze vastenavond met dansen hebt doorgebracht, daar de bals deze winter zozeer in de mode zijn geweest. Wat mij betreft is het er hier plezierig toegegaan; met name bij de ⁴drost zijn we zeer voortreffelijk getrakteerd. Daar was een aantal jongedames uitgenodigd, en nadat wij vanaf namiddag's vijf uur wat hadden gekaart, aten we 's avonds een heerlijke maaltijd, aan het eind waarvan er een flinke hoeveelheid

1. Catharina Zuerius.

2. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, februari? 1648 (verloren).

3. Lodewijk Huygens aan zijn broer Constantijn jr., februari 1648.

4. Cornelis van Aerssen.

confituren op tafel kwamen, welke alle even smakelijk waren om te zien als om te eten, zo geestig waren ze opgemaakt door de juffrouwen, met kransen van groente en bloemen die er te krijgen waren. Maar nu ik toch over allerlei bijzonderheden aan het vertellen ben, moet ik ervoor zorgen dat ik niet meer het verwijt krijg de jongedames niet te hebben genoemd. Wij zaten nu met 15 personen aan een ronde tafel aldus opgesteld: de ⁵president, de oudste van de twee juffrouwen van Rossem, juffrouw Ceters, [Henricus] Bornius, juffrouw van der Veeck, een zontje [Cornelis van Aerssen] van de drost, juffrouw Stas, juffrouw Boxstaert; [Willem] Stas, de tweede dochter [Amaranthe van Aerssen] van de drost, kapitein Despon, de heer Becker, de oudste dochter [Maria Susanna van Aerssen] van de drost, ik en de andere juffrouw van Rossem. De drost was in Den Bosch.

Nadat wij goed hadden gegeten, danste een deel gaillardes en courantes ([er waren] drie muzikanten) tot 3 uur 's nachts. Zeg nu nog maar eens dat ik geen bijzonderheden vermeld. Wanneer ik, wellicht, met Pasen naar Den Haag kom, zal je zien hoe ik heb leren schermen. Gegroet.

Je dienstwillige broer en dienaar
Christiaan Huygens.

2 maart 1648.

Indien ⁶morgen mijn dispuut '*De tutelis*', dat ik ⁷zaterdag zal verdedigen, reeds is gedrukt, zal ik het met deze brief meesturen, anders met de ⁸eerstvolgende.

5. Johan van Aerssen.

6. 3 maart 1648.

7. 7 maart 1648.

8. Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn, 10 maart 1648 (OC 1, nr. 45, pp. 82-83).

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [MARIA ELISABETH VAN DEN BERGH] (PRINSES VAN HOHENZOLLERN)
[BERGEN-OP-ZOOM]
3 MAART 1648
4770

Samenvatting: Huygens biedt Maria Elisabeth van den Bergh op complimenteus-schertsende wijze een exemplaar van de *Pathodia* aan.

Bijlage: *Pathodia*.

Over een antwoord door Maria Elisabeth is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 379: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4770, p. 464: volledig.

Naam: Utricia Ogle.

Transcriptie

À la Princesse de Hochzollern.

3 Mars 1648.

Madame,

La couleur naturelle de ce pauvre livre est de noir sur blanc. S'il rougit au dehors, c'est de honte qu'il a, de paroistre seulement aux yeux de la cousine de Madame Swann. Ayez la bonté, s'il vous plaist, Madame, de ne vous démasquer pas devant luy, de peur que ceste présence trop illustre ne le jette dans l'extrême confusion, où vous avez desjà mis son misérable auteur, quand vous avez commencé à luy faire espérer l'honneur de se pouvoir dire, etc.

Vertaling

Aan de prinses van Hohenzollern.

3 maart 1648.

Mevrouw,

De natuurlijke kleur van dit armzalige ¹boek is zwart op wit. Wanneer het van buiten rood wordt, is het van schaamte om alleen al voor de ogen van de ²nicht van ³mevrouw Swann te verschijnen. Wilt u zich alstublieft niet bekend maken aan dit boek, uit angst dat uw illustere aanwezigheid het in dezelfde buitengewone verwarring zal brengen, waarin u de ongelukkige auteur reeds hebt gebracht, toen u bent begonnen hem te laten hopen dat hij zich mag noemen, enzovoorts.

1. *Pathodia*.

2. Tussen Maria Elisabeth van den Bergh en Utricia Ogle is geen enkele familierelatie bekend, zodat het woord 'nicht' hier overdrachtelijk moet worden opgevat.

3. Utricia Ogle.

FRANCISCUS DE LA ROIST (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
4 MAART 1648
4771

Naar aanleiding van de ontvangst (uit handen van Duarte?) van de *Pathodia*. Huygens heeft op 27 februari aan Duarte geschreven en kan dus heel goed diezelfde dag een brief aan La Roist hebben geschreven.

Samenvatting: La Roist meldt Huygens de ontvangst van de *Pathodia* en spreekt zijn bewondering uit. Hij stuurt zelf ook enkele liederen.

Bijlage: liederen (La Roist).

Door Huygens beantwoord op 10 maart 1648 (4780).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 95, fol. 206: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4771, p. 464: samenvatting.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: cantio (lied).

Transcriptie

Amplissime et ornatissime Domine,

Traditus est mihi libellus cantionum à Nobilitate Tuâ in lucem editarum. Sunt eæ certè et elegantes et suaves, adeò ut quid in iis potius admirer nesciam. Reposui aliquas, et etiamnum repono. Si tamen Nobilitas Tua eam suavitatem et elegantiam in iis non reperiat, quam in Nobilitate Tuâ me reperisse profiteor, limam adhibeat; eas trado censuræ Nobilitatis Tuæ. Quod si forsàn aliquid arrideat, benevolentia Nobilitatis Tuæ dabit animos, ut meis rebus subinde gaudia interponam, et ea audeam Nobilitatis Tuæ auribus committere. Antverpiæ, 4 Martii 1648.

Nobilitati Tuæ humillimus servus
Franciscus de la Roist.

Vertaling

Edele heer,

Het ¹boek met liederen, door u in het licht gegeven, is mij overhandigd. Zeker zijn ze zowel sierlijk als lieflijk, zozeer zelfs, dat ik niet zou weten wat ik erin het meest bewonder. Ik heb al eerder enkele gezangen gestuurd en ook nu stuur ik er nog enige. Als u daarin niet die zoetheid en sierlijkheid vindt, die ik in uw werk aantreft, naar ik graag toegeef, pas dan de vijl toe [tot verdere vervolmaking]; ik onderwerp ze aan uw oordeel. Als iets u toevallig bevalt, zal uw welwillendheid mij de moed geven om mijn werk af en toe te onderbreken voor vrolijke zaken en deze aan uw oren te durven toevertrouwen. Antwerpen, 4 maart 1648.

Uw nederige dienaar
Franciscus de la Roist.

1. *Pathodia*.

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
5 MAART 1648
4772

Antwoord op Huygens' brief van 27 februari 1648 (verloren).

Samenvatting: Duarte licht Huygens uitvoerig in over allerlei aspecten van eventueel door Huygens aan te schaffen klavecimbels. Het betreft onder meer de toonhoogte, de aanslag, de registers, de combinaties die ermee mogelijk zijn, evenals de vermoedelijke prijs van het instrument. Tevens bespreekt Duarte een kleiner type instrument voor kleinere ruimtes, waarop men allemandes, courantes en sarabandes speelt.

Door Huygens beantwoord op 27 april 1648 (verloren; zie Duarte aan Huygens, 3 mei 1648 [4812]).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 21x32cm, ab | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 9, pp. CXC-CXCI: volledig.

— Worp 4, nr. 4772, p. 465: volledig.

Namen: Joannes Couchet; Joannes Ruckers.

Glossarium: alemande (allemande); armonie (harmonie); clavesinglen (klavecimbel); clavier, clawir (klavier); courant (courante); instrument (muziekinstrument); octave (octaaf); pen (kieltje); register; sarabande; snaar; steertstuck (staartstuk = klavecimbel); teniente (tangent = dok); thoon corista (koortoon); unison (unisono).

Transcriptie

Mijnheere,

UE. aengenamen van den 27 February hebbe ontfanghen, tot antwoorde sal seggen rakende het discours van de groote clavesinglen met *een* volle clavier tot de octave van onder G-sol-re-ut. UE. gelieft te weten alsdat den neve van Joannes Rukarts saliger, by name Couchet, denwelken by desen synen oom seshien jaren gevrocht heeft ende bevonden hebbe veel studieuser van geest, daer myne instructiën veel toegedaen hebben met ondersoekinghen, waernae synen vorschreven oom noot naer en trachte. Want de snelle handelinghen van toucheren moeten dat ondersoeken om de groote instrumenten te doen luystren, om prontelyken te obediëren, waerdoor de subtylheden ende delicatessen ontdeekt worden. Soo over de mate van de lengde van de pennen, clawir ende tenienten, als soeticheyte van de armonie, dicte ende lengde van snaren, d'welck te lange soudenvallen te verhaelen.

D'uyterste groote van de lengde van de groote clavesingels syn 8 voet, wat min oft meer, den thoon corista me 3 registers, dat syn dry diferente snaren, te weten 2 snaren van unison, ende een in octa[ve], die alle dry ook tesamen connen gespelt worden, als mede elke snare besonder me de octave, ende sonder octave gelyckerwys d'ordinarisse clavesingelen die UE. mentioneert. Maer heeft beter armonie doordien alsdan de stilstaende snare die niet en spelt haer evenwel van selfs moveert maeken altyts een soete stille armonie door 't vogaende geluyt van haers chelyke, d'welck niet en ¹geschiet als alle dry de snaren seffens gespeelt worden. De 2 snaren unison is d'een wat scherper als d'ander luydende, d'welck ook een aengenaem soetecheyt causeert doordien d'eene een groot stroijbreet langer als dander is. De deucht van de instrumenten geshiet ook dat de snaeren liver dunder ende langer als dick te wesen, soodat men met dese 3 snaeren op vyf à ses diversche manieren spelen mach ende seer naer so sacht in toucheren moeten syn, als een cleyne clavesingel waerin noch d'aldermeeste conste consisteert, dat weynighe meesters weten.

Dit is sooveel als aengaet de groote instrumenten van de welke tot heden toe maer vier gemaekt en syn geweest. De leste, de beste, werden vercocht ontrent 300 ende daernaer 20 à 30 gulden min, soodat men diergelyke ²expresselyk | b | soude moeten doen maecken. Nu wat aengaet de cleyne ³steertstuckxkens, van

1. <geschiet>.

2. <expressely>.

3. <steertsukxkens>.

unison oft met een octave, dat is elck naer syn ⁴schontheit, syn gemeynelyk eenen thoon hooger, ende is mijne inventie eertyts geweest over eenigh[e], jaren dienende in cleyne camers voor couranten, alemanden ende sarabanden te spelen. Soo UE. soo hier in als in eenighe andre dinghen my gelieft te comanderen, sal altyts thoonen dat ick ben,

Mijnheer,

UE. ootmoedi[c]hen dinaer
G.F. Duarte.

In Antwerpen, den 5 Meert 1648.

Vertaling

Mijnheer,

Ik heb uw vriendelijke brief van 27 februari [1648] ontvangen. Als antwoord zal ik met u van gedachten wisselen over het grote klavecimbel met één volledig klavier, tot de allerlaagste G. U moet weten dat [Joannes] Couchet, de neef van Joannes Ruckers zaliger, die zestien jaar bij zijn oom heeft gewerkt, [en] naar mijn mening veel leergieriger is [dan zijn oom], waar mijn instructies betreffende onderzoeken veel toe hebben bijgedragen, waar zijn genoemde oom nooit om gaf. Want het snelle toucher moet worden nagestreefd om de grote instrumenten te doen reageren en ze direct te laten aanspreken waardoor de subtiliteiten en de delicaatheden worden onthuld. Wat betreft de lengte van de kieltsjes, van het klavier en de dokken, om de zoete klank, alsmede over de dikte en de lengte van de snaren, dat zou te lang vallen erover te vertellen.

De maximale afmeting van grote klavecimbels is ongeveer acht voet. De koortoon met drie registers, dat zijn drie verschillende snaren, te weten twee snaren die unisono klinken en één die een octaaf hoger klinkt, die ook alle drie tegelijk kunnen worden gespeeld, maar ook de beide snaren afzonderlijk met de octaverende en zonder de octaverende, zoals doorgaans op de gewone klavecimbels, die u al noemt. Maar de klank is daardoor fraaier omdat de snaar waarop niet wordt gespeeld vanzelf meertit, door het geluid van de identieke snaar; een effect dat vervalt wanneer op alle drie de snaren tegelijk gespeeld wordt. Van de twee snaren van dezelfde toonhoogte klinkt de een wat scherper dan de andere, die wat zoeter klinkt, doordat de ene snaar ruim een strobreed langer is dan de andere. Een andere verdienste van het instrument is dat de snaren eerder enigszins dun en lang zijn dan dik, waardoor men op vijf à zes verschillende manieren met deze drie snaren spelen kan, waarvoor ze bijna een zo lichte aanslag als een kleine klavecimbel moeten hebben; iets waarin nog steeds het grootste vakmanschap ligt, waartoe maar weinig bouwers in staat zijn.

Dit wat betreft de grote instrumenten, waarvan er ooit slechts vier gemaakt zijn, en waarvan de laatste, de beste, voor ongeveer driehonderd gulden werden verkocht, en daarna voor twintig tot dertig gulden minder. Dergelijke instrumenten moet men dus speciaal laten maken. Nu, wat betreft de kleine klavecimbels, in unisono of met het octaaf, dat is naar believen, die klinken doorgaans een toon hoger. Het was eens mijn idee. Nu dienen ze al enkele jaren om in kleine vertrekken er courantes, allemandes en sarabandes op te spelen. Indien u in deze aangelegenheden nog iets van mij verlangt, zal ik mij altijd tonen als,

mijnheer,

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 5 maart 1648.

4. Er zou ook wel <scherpeyt> of <gesintheyt> kunnen staan.

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN [HENDRIK VAN NASSAU (HULST)]
6 MAART 1648
4774

Vervolg op Huygens' brief aan Hendrik van Nassau van 19 februari 1648 (4757).

Samenvatting: Huygens herinnert Hendrik van Nassau aan de passage in diens brief aan Christina van Zweden die hem (Huygens) niet beviel. Hij zendt nu een patentbrief. In het postscriptum noemt hij de organist van Lokeren.

Bijlage: patentbrief.

Door Hendrik van Nassau beantwoord op 13 maart 1648 (4781).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. 4, nr. 1506: brief (enkelvel, 20x31cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4774, p. 466: volledig.

Namen: Christina van Zweden; Abraham Roorda; Willem II.

Plaats: Lokeren.

Glossarium: organiste (organist).

Transcriptie

Monseigneur,

Après avoir failly à vous damner pour l'amour de moy envers nostre dame de Suède, c'est une excellente récompense qu'une patente que je vous envoie, pour vous ravir une de vos compagnies que, peut-estre, auriez-vous bien envie de retenir. Mais j'y adjouste ce mot pour vous adviser que je ne suis nullement complice du crime que Monsieur Roorda l'a commis et que je n'ay presté que la main au commendement du maistre; de mesme que je feray tousjours à ceux qu'il vous plaira de mettre en œuvre pour sonder si c'est sans fard et sans hypocrisie que je me nomme,

Monseigneur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
C. Huygens.

À La Haye, le 6e Mars 1648.

Ne songez-vous pas à l'organiste de Lokeren?

Vertaling

Mijnheer,

Nadat ik u bijna had vervloekt vanwege mijn ¹eigen liefde jegens onze Zweedse ²dame, zend ik u als passende tegenprestatie een patentbrief om u een van uw compagnieën te ontnemen, die u misschien liever had behouden. Maar ik voeg daaraan dit briefje toe, om u te berichten dat ik op geen enkele wijze medeplichtig ben aan de misdaad, dat de heer [Abraham] Roorda die heeft bedreven, en dat ik slechts heb geholpen op bevel van mijn ³meester, zoals ik ook altijd zal gehoorzamen aan de bevelen die u zult willen uitvaardigen om te weten te komen of ik mij zonder veinzen of huichelen noem,

1. Zie het postscriptum van Huygens' brief aan Hendrik van Nassau van 19 februari 1648 (4774).

2. Koningin Christina van Zweden.

3. Willem II.

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 6 maart 1648.

Denkt u nog aan de organist van Lokeren?

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN CHRISTINA VAN ZWEDEN [STOCKHOLM]
6 MAART 1648
4775

Samenvatting: Huygens biedt koningin Christina van Zweden een exemplaar van zijn *Pathodia* aan, alsmede een exemplaar van zijn *Momenta desultoria*.

Bijlagen: Hendrik van Nassau aan Christina van Zweden, 13 februari 1648 (4756A); *Pathodia*; *Momenta desultoria* (Huygens/Barlæus 1644).

Het geheel werd aan Pieter Spiering Silfvercrona overhandigd ter verdere bezorging aan Christina van Zweden, maar het pakket heeft nimmer zijn doel bereikt (zie Huygens aan Chanut, 5 november 1650 [Worp 5, nr. 5079, p. 55]). Huygens schreef opnieuw aan Christina op 5 april 1650 (Worp 5, nr. 5036, p. 40).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 375: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4775, p. 466: onvolledig (<Nous sçavons ... de ses royaumes.>).

Namen: Caspar Barlæus; David; Hendrik van Nassau.

Plaats: Zweden.

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

À la Reine de Suède.

6 Mars 1648.

Madame,

Nous sçavons si bien ce que sçait Vostre Majesté, et elle sçait si bien tout ce qui se peut sçavoir, qu'enfin j'ay osé croire qu'elle ne désagrèeroit pas les offres que s'avance à luy faire la main estrangère d'un des plus passionnez admirateurs de ses grandes vertus, en une matière qui voirement possède quelque rang au nombre des arts, mais qui au fonds ne peut tenir lieu que de divertissement à Vostre Majesté dans ce peu d'intervalles que nous jugeons luy rester entre son grand livre et sa couronne, entre la méditation des plus haultes sciences et la conduite de ses royaumes.

J'advoue, Madame, que ce seroit beaucoup de présomption de penser vous prescrire le moyen de louer Dieu à la mode, ou de vous informer de l'air qu'y peut avoir employé le Prophète Royal, mais je ne vay pas là. J'ay veu Vostre Majesté menacée de la diligence de ceux qui ont eu dessein de s'en mesler en mon nom et à mon desceu. C'est l'inconvenient, Madame, que j'ay estimé devoir prévenir. Je supplie très-humblement Vostre Majesté d'aggréer que, si des songes qui sont fort loing de ma profession, debvoyent parvenir jusqu'à son oreille, au moins j'en puisse proffiter moy-mesme l'occasion d'avoir peu asseurer Vostre Majesté qu'il n'y a personne au monde qui soit aveq plus de respect, de révérence et de passion que moy, etc.,

Post datum.

Madame,

Monsieur le Comte Henry de Nassau m'ayant poussé à l'impudence dont j'use envers Vostre Majesté, j'obéis encor aux mesmes mouvemens en osant faire veoir à vostre Majesté mes productions Latines, mises au jour par feu nostre grand Barlæus. Si Vostre Majesté ne trouve rien de considérable dans ce livre que ce seul nom-là, j'espère qu'elle excusera la complaisance que j'ay eue aux désirs d'un seigneur amy que j'honore selon son mérite.

Vertaling

Aan de koningin van Zweden.

6 maart 1648.

Mevrouw,

Wij weten zo goed wat u weet, en u weet zo goed alles wat er maar te weten valt, dat ik uiteindelijk heb durven geloven dat u de geschenken niet zou versmaden, die de hand van een vreemdeling, die één van de vurigste bewonderaars is van uw grote kwaliteiten, zich verstout u aan te bieden, op een gebied dat zeker een bepaalde plaats in de rij van kunsten inneemt, maar dat in wezen slechts kan dienen te uwer ontspanning, in dat beetje tijd dat u ons inziens rest tussen het grote boek van uw kennis en de beslommingen van uw kroon, tussen de beoefening van de hoogste wetenschappen en de leiding van uw koninkrijk.

Ik geef toe, mevrouw, dat het een grote vrijpostigheid zou zijn te denken dat ik u de manier kan voorschrijven, waarop u God volgens de laatste mode moet prijzen, of u op de hoogte kan brengen van het lied dat de koninklijke ¹profeet daarvoor kan hebben gebruikt, maar dat is niet mijn bedoeling. Ik heb slechts gezien dat u wordt bedreigd door de voortvarendheid van hen, die beogen zich daarin te mengen uit mijn naam en zonder mijn medeweten. Het is dit ongepaste optreden, mevrouw, dat ik gemeend heb te moeten vóórzijn. Ik verzoek u nederig ermee te willen instemmen dat ik, nu ²verzinsels die tamelijk ver afstaan van mijn beroep toch uw oor moesten bereiken, tenminste zelf van de gelegenheid gebruik kan maken u te verzekeren dat er niemand ter wereld is, die met meer respect, eerbied en hartstocht dan ik, enz.

Postscriptum.

Mevrouw,

Omdat de heer Hendrik graaf van Nassau mij heeft aangezet tot de vrijpostigheid die ik mij aanmatig jegens u, gehoorzaam ik nogmaals aan zijn aandringen en durf aan u mijn Latijnse ³verzen te laten zien, die wijlen onze grote [Caspar] Barlaeus het licht heeft doen zien. Als u in het boek niets vindt dat uw aandacht waard is behalve die naam, hoop ik dat u de toegeeflijkheid wil verontschuldigen, die ik heb gehad jegens de wensen van deze bevriende heer die ik eer in overeenstemming met zijn verdienste.

1. David.

2. *Pathodia*.

3. *Momenta desultoria*.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN FRANCISCUS DE LA ROIST (ANTWERPEN)
10 MAART 1648
4780

Antwoord op La Roists brief van 4 maart 1648 (4771).

Samenvatting: Huygens prijst La Roists composities die hij met diens brief van 4 maart 1648 (4771) heeft ontvangen.

Over een antwoord van La Roist is niets bekend.

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 410, fol. 502r: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 410, fol. 146rv: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4780, p. 468: onvolledig (<Quæso te, ... penes te arbitrium esto.>), rest samengevat.

Glossarium: canere (zingen); director musices (zangmeester); intervallum (interval); tonus (toon).

Transcriptie

¹Joanni Francisco Roist, Musices Jesuitarum Antverpiensium Directori.

9 Martii 48.

Multum tibi, Vir clarissime, debeo, qui me pro inficetiis meis elegantiarum tuarum semel iterumque participem facere volueris. Quæso te, si quid porrò ejusmodi produxeris, tertio me adire ne graveris, præcipuè si quâ ad melancholiam propius quam ad alacritatem accesseris. Illâ enim præ hâc alterâ capi soleo, ex ipso corporis animique temperamento. | 146v | In verbis gaudeo te delectum adhibere vulgò vix observatum. Nam ut hodiè perversi mores obtinent, omnibus promiscuè sententiis omnia tonorum intervalla videas applicari. Est ubi canitur: ²Venit mulier peccatrix è civitate, et attulit alabastrum unguenti, etc. Hujusmodi historiis equidem fateor nullos me tonos aptare didicisse, neque iis qui hoc tentant rei gestæ gloriam invidere, ac proinde pathica quam maximè selegisse, quibus exprimendis operam dare cum fructu possem et energiâ. Satin' hoc alicubi successerit, penes te arbitrium esto. Vale, vir eximie, et me ama. Hagæ-Comitis, VI Idus Martias ³XLIIIX.

Vertaling

Aan Joannes Franciscus [de la] Roist, zangmeester van de Jezuieten te Antwerpen.

⁴9 maart 1648.

Veel ben ik u, edele heer, verschuldigd, die mij in ruil voor mijn ⁵onhandigheden eerst eenmaal en daarna nog eens deelgenoot hebt willen maken van uw veel sierlijker composities. Ik vraag u of u, als u weer iets hebt vervaardigd, niet wilt nalaten zich ten derde male tot mij te wenden, vooral als u zich daarbij eerder met zwaarmoedigheid dan met opgewektheid hebt ingelaten. Ikzelf word namelijk eerder door het eerste dan door het laatste gegrepen, vanwege het temperament van mijn eigen lichaam en geest. Het verheugt mij dat u wat betreft de woorden een keuze hebt gemaakt, die men slechts zelden ziet. Want zolang de vervaagde normen van vandaag aanhouden, ziet men wijd en zijd bij tekst van allerlei strekking alle soorten intervallen tussen

1. KA XLV: <J. Fr. Reist>.

2. Lucas 7:37: 'Et ecce mulier qui erat in civitate peccatrix.' Matteüs 26:7: 'Accesit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi.'

3. KA XLV: <MDCXLVIX>.

4. De datum wijkt af van de datum onderaan de brief.

5. Pathodia.

tonen toepassen. Het is waar wordt gezongen: ⁶*Venit mulier peccatrix è civitate, et attulit alabastrum unguenti* (Hier kwam de vrouw, zondares, uit de stad en bracht een kruik vol mirre). Ik moet bekennen dat ik nooit heb geleerd wat voor tonen te passen bij geschiedenissen van deze aard, en dat ik hen die dat beproeven de roem voor de gestelde daad niet ontzeg; en dat ik daarom de meest hartstochtelijke momenten heb uitgezocht, die ikzelf met resultaat en uitdrukingskracht [in muziek] kon uitdrukken als ik er moeite voor deed. Of dat werkelijk ergens is gelukt, is aan u om te beoordelen. Vaarwel, voortreffelijke heer, en denk aan mij. Den Haag, 10 maart 1648.

6. De tekst van het motet over de zalving van Jezus is gebaseerd op de desbetreffende Vulgaat-verzen (Lucas 7:37 en Matteüs 26:7).

HENDRIK VAN NASSAU (HULST)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
13 MAART 1648
4781

Antwoord op Huygens' brieven van 19 februari 1648 (4757) en 6 maart 1648 (Worp 4, nr. 4774, p. 466).

Samenvatting: Hendrik van Nassau bedankt Huygens namens zijn vrouw voor de toezending van de *Pathodia*.

Zij proberen de organist van Lokeren naar Hulst te laten komen.

Door Huygens beantwoord op 17 april 1648 (Worp 4, nr. 4803, p. 474).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, map Hendrik van Nassau, nr. 51: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | d; apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4781, p. 468: onvolledig (<Touchant l'organiste ... de luy envoyer.>), rest samengevat.

Namen: Wibrandus Andriessen; Herema; Maria Magdalena van Limburg Stirum; Bernard van Sayn Wittgenstein; Willem II.

Plaats: Lokeren.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: harmonie (harmonie); musique (muziek); organiste (organist).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Huygens, Seigneur de Zuilichem, Conseiller et Premier Secrétaire de Son Altesse,

à La Haye.

Monsieur,

Vostre lettre, avec la patente, m'est bien rendue. En suite de laquelle j'ay donné ordre aussy-tost à la compagnie du Capitain Herima, pour s'en déloger. C'est à nous d'obéir aux ordinnances de nos supérieurs, bien que nostre garnison s'en vint amoindrir petit à petit, mais j'espéray toutesfois que les vingt-deux compagnies, qui nous restent de trente-quatre, demeureront icy.

Touchant l'organiste de Loqueren, j'en n'ay pas oublié et je tasche soigneusement de le tirer à moy, afin que par son industrie nous pourrions jouir de la douce et charmante harmonie et délices de vostre belle et rare musique. Principalement Madame ma femme l'attend avec impatience et elle vous rends mille graces pour ce beau livre, qu'il vous a pleu de luy envoyer.

Enfin, vous me pardonnerez, Monsieur, si je vous importune de cette chose, qu'est que Monsieur le Comte de Witgenstein, mon beau-frère, désire la continuation de son congé, pour vaquer encore quelques temps à ses affaires. Je vous supplie donc grandement de vouloir prendre la peine et la procurer à Son Altesse, afin que je la puisse luy envoyer à la première occasion. Vous m'en obligerez extrêmement et je souhaite, que vous me voudriez aussy honorer de vos commandements, pour me faire paroistre, combien je suis,

Monsieur,

vostre très-humble ¹et obligé serviteur
Henry, Comte de Nassauw.

1. <et obligé serviteur> en ondertekening autograaf.

D'Hulst, ce 13 Mars 1648.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, raad en eerste secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Mijnheer,

Uw ²brief, met de patentbrief, is mij in goede orde overhandigd. Vervolgens heb ik terstond bevel gegeven aan de compagnie van kapitein Herema om op te breken. Wij moeten de bevelen van onze superieuren gehoorzamen, hoewel ons garnizoen langzamerhand steeds kleiner wordt, maar ik hoop tenminste dat de 22 van de 34 ³compagnieën, die ons nog resten, zullen blijven.

Wat betreft de ⁴organist van Lokeren: ik heb hem niet vergeten en probeer met beleid hem aan te trekken, zodat wij door zijn bekwaamheid kunnen genieten van de zoete en aangename harmonie en genoegens van uw mooie en bijzondere ⁵muziek. Met name mijn ⁶vrouw wacht vol ongeduld op hem en dankt u duizendmaal voor het mooie boek dat u haar hebt willen toesturen.

Tenslotte moet u mij verontschuldigen, mijnheer, wanneer ik u lastigval met de hiervolgende zaak. Het gaat om de heer [Bernard] graaf van [Sayn] Wittgenstein, mijn zwager, die zijn verlof verlengd wil zien, om nog wat meer tijd voor zijn zaken te kunnen nemen. Ik verzoek u dus met klem om de moeite te willen nemen die verlenging te laten verschaffen door Zijne ⁷Hoogheid, opdat ik die aan hem kan doorgeven bij de eerstvolgende gelegenheid. U zou mij daarmee buitengewoon verplichten, en ik wens dat u mij ook met uw opdrachten zult vereren, om mij in de gelegenheid te brengen te laten zien hoezeer ik ben,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Hendrik graaf van Nassau.

Hulst, 13 maart 1648.

2. Huygens aan Hendrik van Nassau, 6 maart 1648 (Worp 4, nr. 4774, p. 466).

3. Volgens de 'Lijste van de besetting van het voetvolk van 1645 tot 1650' (in ARA Raad van State 2060 I) bedroeg het aantal compagnieën te Hulst 38 in 1646, 36 in 1647, 25 in 1648, 22 in 1649 en slechts 19 in 1650. Hulst was overigens na Maastricht het grootste garnizoen van het Staatse leger. Er waren in 1648 drie compagnieën ruitery, in 1649 twee, vanaf 1650 één. ('Lijste van de guarnisoenen van de ruyterye van 1645 tot 1654', te zelfder plekke.)

4. Wibrandus Andriessen.

5. *Pathodia*.

6. Maria Magdalena van Limburg Stirum.

7. Willem II.

THOMAS WILLEBOIRTS (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
15 MAART 1648
~~4784~~

Samenvatting: Willeboirts deelt mee dat hij wat betreft de levering van een luit nog wacht op antwoord van Musson, die op zijn beurt weer wacht op een antwoord van Radziwill.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend, maar vermoedelijk is dat er wel geweest (zie bijvoorbeeld Adriaan van Utrecht aan Huygens, 21 juni 1648 [Worp 4, nr. 4827, pp. 481-482], waarin mededelingen van Willeboirts aan hem over Huygens worden aangehaald). Willeboirts schreef opnieuw op 18 januari 1649 (~~4908~~).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 20x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Unger 1891, p. 203: <<<

— Worp 4, nr. 4784, p. 469: volledig.

Namen: Jacob Buycx; Samuel van Huls; Matthijs Musson; Boguslaw Radziwill.

Glossarium: fluijt (fluit); lujt (luit).

Transcriptie

Aen Monsieur

Monsieur Huygens, S[e]ingeur de Suleckom, Chevalier, Conse[i]ller et Sécretaire de Son Altesse,

à La Haye.

Port.

Mijnheer,

Ick hebbe niet gelaeten ondertusschen *Sieur* Musson aen te spreken, al is 't dat ick 't selve UEd. niet hebbe laeten weten, want sijne antwoorde is tot noch toe niets als dat hij verwacht antwoorde van den Prince Radzivel op 't gene hij geschreven heeft, ende die ontfangende, sal mij terstonts adverteren. 'T schijnt dat hij 't, naer sijn seggen, niet mach doen sonder meerder ordre; ick dencke ommers niet dat hij UEd. in plaetse van een lujt met een fluijt sal paijen. Ick betrouwe hem beters toe; altoos ick sal hem continuelijck in actie houden, totdat ick eene finale antwoordt become, ende altijts trachten te sijn

UEd. seer dienstwilligen
Thom. Willeboirts.

Antwerp, 15 Mart 1648.

Ick hebbe Mijnheer Buijcx de sijde bloemen betaelt ende hebbe den schipper 't rekeninxken aen UE dienaer van Hulst doen geven met het surplus.

Vertaling

Aan de heer Huygens, heer van Zuilichem, Ridder, Raad en Secretaris van Zijne Hoogheid,

te Den Haag.

Port.

Mijnheer,

Ik heb niet nagelaten in de tussentijd de heer [Matthijs] Musson aan te spreken, ook al heb ik u daarvan niet verwittigd, omdat zijn antwoord tot nog toe slechts is dat hij op antwoord wacht van de prins [Boguslaw] Radziwill op wat hij heeft geschreven, en dat hij mij, wanneer hij dat heeft ontvangen, direkt zal inlichten. Het schijnt dat hij het, naar hij zegt, niet mag doen zonder opdracht van zijn meerdere; ik verwacht immers niet dat hij u met een fluit in plaats van een luit zal willen paaien. Ik verwacht meer van hem en ik zal hem voortdurend in beweging houden, totdat ik uitsluitel krijg, en ik zal altijd proberen te zijn

uw dienstwillige
Thomas Willeboirts.

Antwerpen, 15 maart 1648.

Ik heb de heer [Jacob] Buycx de zijden bloemen betaald en heb de schipper het rekeningetje met het overschot aan uw dienaar [Samuel] van Huls laten geven.

PIERRE CHANUT (STOCKHOLM)
AAN [MARIN MERSENNE (PARIJS)]
21 MAART 1648
4791A

Antwoord op Mersennes brief aan Chanut van 19 januari 1648 (verloren?).

Samenvatting: Chanut schrijft onder meer dat hij nog niet, zoals door Mersenne in zijn brief van 19 januari 1648 is beloofd, van Mersenne een exemplaar van Huygens' *Pathodia* heeft ontvangen.

Een antwoord van Mersenne is niet bekend.

Primaire bron: Parijs, Bibl. Institut., Ms. 2003, nr. 33: brief.

Vroegere uitgave: Waard 16, nr. 1771, pp. 194-195: volledig.

Namen: Hugues Capet; Claude Clerselier; Christina van Zweden; René Descartes; Pierre Mousnier; Étienne Noël; Blaise Pascal; Gilles Personne de Roberval; Claude Facre de Vaugelas; Willem II.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

Transcriptie naar De Waard.

Monsieur mon reverend Père,

Vous m'avez beaucoup obligé de vous souvenir de moy en vostre lettre du 19 Janvier et au soin que vous avez prins de me donner vos observations et les airs du secrétaire du prince d'Orange. Je n'ay encore rien veu de tous ces présens. Il n'en faut point accuser Monsieur Clerselier, mon beau-frère, mais le défaut des commodités, pour nous envoyer des hardes plus pesantes que des lettres. J'espère avec les premiers vaisseaux recevoir un petit trésor de ces belles curiosités dont je suis merveilleusement affamé. Je vous repète encore que jusques à present, bien loin de trouver de qui apprendre quelque chose, je n'ay pas rencontré une personne avec laquelle conférer ce peu que j'en ay ouy dire. On ne cherche en cet état autre gloire que celle des armes, et je crois que Dieu y fait maintenant regner une fille qui a inclination et intelligence dans les lettres, afin de les introduire, parce que ceste nation belliqueuse n'auroit pas approuvé qu'un roy fit estime de ses sciences. Je suis extrêmement ayse que vous entreteniez correspondance avec Monsieur Descartes pour travailler ensemble aux expériences.

À ce que vous m'écrivez de Monsieur de Roberval, je responds qu'il faut ouïr Monsieur Descartes sur l'objection du vuide entre ces petites parcelles de la matière la plus subtile. À ce que vous m'écrivez sur la géometrie, si Monsieur de Roberval, défié par escrit, ne l'ose faire, il y a grande présomption qu'il s'est trompé lui-mesme pour ce qu'il n'est pas croyable qu'il pardonne à Monsieur Descartes de pure charité.

Je suis ravi de vous savoir opiniastre à la fameuse question du vuide, pour en tirer lumière par la force des expériences. Si nos pères, depuis deux mil ans, avoient philosophé avec ceste exactitude qu'on y apporte aujourd'huy, j'estime ou que nous serions sçavans ou assurés qu'on ne le peut estre. Je crois que Monsieur mon beau-frère ne m'envera pas les pièces de ce grand procès où Monsieur Pascal et le père Noël ne sont pas les principales parties, si nous croyons ceux qui s'y interessent.

Je prierai aussy mon beau-frère du livre de Monsieur de Vaugelas, dont vous me donnez envie. L'auteur est homme de réputation et pour cela je le plains d'avoir donné du temps à des observations sur une langue vivante. C'est bastir sur un torrent. Ce seroit un agréable divertissement pour nous de lire aujourd'hui des remarques sur la langue Françoisse qui auroient esté faictes du temps de Hugues Capet.

Toute nostre famille vous salue et de très-bon cœur. Nous avons esté affligés de ce qu'on nous a mandé par le dernier ordinaire que vous estiez à l'infirmerie. Pourveu que le mal n'ait pas esté grand, je ne seroy pas fasché qu'une incommodité passagère vous ait forcé à passer un caresme moins rudement qu'à l'ordinaire. J'espère que vous aurez fait une petite commémoration de moy avec Monsieur Mousnier mon beau-frère, mais je vous en demande serieusement une autre dans vos prières où, s'il est permis d'exposer à Dieu avec humilité nos désirs et

1. <envoyera> ???

ceux de nos amis, vous le supplierez pour moy, s'il vous plaist, que je revoy mes parens et mes amis en pleine santé et sans diminution. Je suis,

Monsieur mon réverend père,

vostre très-humble et très-affectionné serviteur
Chanut.

À Stockholm, le 21 mars 1648.

Vertaling

Waarde pater,

U heeft mij zeer aan u verplicht door aan mij te denken in uw brief van 19 januari jl., en door de zorg die u heeft betracht om mij uw waarnemingen te doen toekomen, alsmede de ²liederen van de ³secretaris van de ⁴prins van Oranje. Ik heb van deze geschenken nog niets gezien. Men moet niet mijn zwager, de heer [Claude] Clerselier, beschuldigen, maar de verbindingen, die er niet in slagen ons zaken te sturen die meer wegen dan brieven. Ik hoop met de eerstvolgende schepen een kleine schat van deze bijzondere zaken te ontvangen, waarop ik buitengewoon belust ben. Ik zeg u andermaal dat ik tot op heden nog geen persoon gesproken heb met wie ik kon praten over dat kleine beetje wat ik erover heb horen zeggen, laat staan dat ik iemand gevonden zou hebben die mij er iets over zou kunnen mededelen. Men is in dit land alleen maar uit op de glorie van het zwaard, en ik denk dat God er nu een ⁵jongedame laat regeren die een voorliefde en het verstand heeft voor de letteren, opdat zij die in de aandacht kan brengen, want deze oorlogszuchtige natie zou het nooit goedgekeurd hebben wanneer een koning achting zou hebben voor deze kunsten. Het pleziert mij buitengewoon dat u met de heer [René] Descartes correspondeert om samen te werken bij de proeven.

Wat betreft hetgeen u mij schrijft over mijnheer [Gilles Personne] de Roberval kan ik u antwoorden dat men René Descartes moet horen met zijn bezwaar tegen de luchtledige plekken tussen deze kleine stukjes van de fijnste materie. Wat betreft wat u mij schrijft inzake de geometrie: wanneer mijnheer Roberval, uitgedaagd in geschrifte, dat niet durft te doen, dan is er reden genoeg om aan te nemen dat hijzelf zich heeft vergist, aangezien het niet erg geloofwaardig is dat hij zich uit louter liefdadigheid bij de heer Descartes verontschuldigt.

Ik ben er verrukt over te zien dat u hardnekkig bent inzake de beroemde kwestie van het luchtledige om er licht in te brengen door de kracht van de ervaring. Wanneer onze voorvaderen al vanaf tweeduizend jaar geleden hadden gefilosofeerd met de precisie die men tegenwoordig in acht neemt, dan denk ik dat wij nu òf geleerd zouden zijn, òf ervan overtuigd dat men het niet kan zijn. Ik denk dat mijnheer mijn zwager [Clerselier] mij niet de stukken zal opsturen van dat grote proces waarin mijnheer [Blaise] Pascal et pater Étienne Noël niet de belangrijkste partijen vormen, als wij degenen die zich ervoor interesseren moeten geloven.

Ik zal eveneens mijn zwager vragen naar het ⁶boek van mijnheer [Claude-Favre] de Vaugelas, waarnaar u mijn begeerte opwekt. De schrijver is een man met een goede naam en om die reden beklag ik hem dat hij zijn tijd heeft besteed aan beschouwingen over een nog levende taal. Het is als bouwen op een bergbeek. Het zou voor ons een aangenaam genoegen zijn om nu beschouwingen over de Franse taal te lezen die zouden zijn gemaakt in de tijd van Hugues Capet.

Heel onze familie groet u en van ganser harte. Wij waren allen zeer getroffen toen men ons berichtte dat u in het ziekenhuis verbleef. Gesteld dat de kwaal niet al te ernstig was, zou ik er niets tegen hebben dat een voorbijgaande ongesteldheid u zou hebben gedwongen een minder rigoureuze vastentijd dan gewoonlijk door te

2. *Pathodia*.

3. Constantijn Huygens.

4. Willem II.

5. Christina van Zweden.

6. Claude-Favre de Vaugelas, *Remarques sur la langue Française* (Parijs: weduwe Jean Camusat en Pierre le Petit, 1647).

maken. Ik hoop dat u een beetje aan mij en mijn zwager, de heer [Pierre] Mousnier, heeft gedacht, maar ik zou u in ernst willen verzoeken om nog iets anders te willen gedenken in uw gebed, indien het daarin toegestaan is in nederigheid voor God onze wensen en die van onze vrienden naar voren te brengen, namelijk dat u Hem bidt, alstublieft, om mijnentwille, dat ik mijn ouders en mijn vrienden in goede gezondheid en allemaal terug zal zien. Ik ben,

mijnheer mijn eerwaarde pater,

uw nederige en toegewijde dienaar
[Pierre] Chanut.

Stockholm, 21 maart 1648.

PIETER DE SCHILDER [DEN HAAG]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
24 MAART 1648
4793

Samenvatting: De Schilder schrijft dat een catarre hem parten speelt. Als Utricia Ogle binnenkort vertrekt, zal hij haar nog morgen, met musici, uitnodigen, wanneer dat Huygens' instemming heeft.

Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 22953, nr. 103, fols. 221-222: brief (dubbelvel, 21x31cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Land 1891, p. 227: onvolledig (<Quod si tamen ... domi meæ sistam.>; <uxor mea mariti ... fungetur.>), met vertaling.

— Worp 4, nr. 4793, p. 472: onvolledig (<Quod si tamen ... domi meæ sistam.>), rest samengevat.

Namen: Maria Beljaerts; Utricia Ogle.

Glossarium: citharœdus (luitist).

Transcriptie

Myn Heere

Heer Constantijn Huygens, Ridder etc., Heere van Zulichem,

in 's-Gravenhage.

Quanquam me 8X(, 4< tibi debere sciam (vir amplissime), non 8" 8, Å<, tamen malo Atticis tuis auribus obstreperere, quam planè silentio perire. Advolassem, non citatus, nisi in causâ fuisset catharrus quidam acutus, è cerebro in gulam delapsus, qui me ita afflixit, ut per triduum vel sumendo cibo, vel potui par non fuerim. Quod hoc magis me torquet, quod liberare fidem meam, respectu nobilissimæ Dominæ Swanniæ et aliorum, quibus unicè me devinctum profiteor, non potuerim.

Quod si tamen decessum meditetur hoc mundi miraculum, crastino die, si ita tibi visum fuerit, illam invitare curabo, et citharœdos quâcumque placuerit horâ, domi meæ sistam. Quod si per valetudinem interesse non possum, quod tamen aliter sperem, uxor mea mariti partibus, quantum poterit, fungetur. Suspenso itaque animo, per internuntium, si placet, expectabo, quidnam hâc de re fieri jubes. Salve interim, vir amplissime, ab eo, qui est

tui devotissimus
Pr. de Schildere.

Ex Musæo, 24 Martii 1648.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, enz., heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Al weet ik dat ik tegen u moet ^Lspreken, ^L edele heer, en niet ^Lstamelen, ^L toch wil ik liever rumoer maken in uw beschaafde oren dan geheel in stilte ten onder gaan. Ik zou wel zelf gekomen zijn, niet ontboden, als er

niet sprake was van een heftige catarre, uit het hoofd naar de keel afgedaald, die mij zo ziek maakte dat ik drie dagen lang geen eten of drinken tot mij heb kunnen nemen. Wat mij echter nog meer kwelt is dat ik mijn beloften jegens de edele ¹mevrouw Swann en anderen, aan wie ik mij bijzonder verplicht voel, niet zal kunnen nakomen.

Wanneer dit ²wereldwonder toch denkt over vertrekken, zal ik haar, als het u ook zo schikt, uitnodigen, en de luitisten, op welk uur u maar wilt, bij mij thuis bestellen. Als ik vanwege mijn gezondheid daar toevallig niet bij kan zijn, wat ik niet hoop, zal mijn ³vrouw naar beste vermogen voor mij de honneurs waarnemen. Met spanning wacht ik, met uw welnemen, via uw bode, af wat u wilt dat er in deze zaak gaat gebeuren. Intussen, edele heer, wees gegroet door hem die is

uw toegewijde
Pieter de Schilder.

Uit mijn bibliotheek, 24 maart 1648.

¹. Utricia Ogle, echtgenote van William Swann.

². Utricia Ogle.

³. Maria Beljaerts.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN MARIN MERSENNE (PARIJS)
6 APRIL 1648
4797

Samenvatting: Huygens wil nog wel eens met Mersenne van gedachten wisselen over het kanon. In een postscriptum schrijft hij dat een Engelsman hem uit Frankrijk een luit uit Bologna heeft doen toekomen.

Door Mersenne beantwoord op 17 april 1648 (4804A).

Primaire bron: Parijs, Bibl. Nat., Ms. Fr. Nouv. Acq. 6206, fol. 21-22 (pp. 31-34): brief (dubbelvel, 19x30cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 2, nr. 47a, pp. 564-565: volledig.

— Worp 4, nr. 4797, p. 473: samenvatting.

— Waard 16, nr. 1777, pp. 218-220: samenvatting.

Namen: Archimedes (= Christiaan Huygens); Christiaan Huygens; Blaise Pascal.

Plaatsen: Bologna; Frankrijk; Polen.

Glossarium: luth (luit); toucher (spelen).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Mersenne,

au Couvent des Minimes,
à Paris.

Monsieur,

Je vous donne de bon cœur la bienvenue dans le nouvel estat de convalescence. Caressez-en le succès avec modération de travail et *ubi confirmatus fueris*, revenez à vos flustes sans scrupule.

Un peu de beau temps m'avoit aussi fait commencé à faire penser aux essays du canon, mais nous avons fait récidive et nous-voyci de nouveau non pas dans les neiges, mais dans la grelle et ce qui a accoustumé de les accompagner durant la lune de Mars.

Mon Archimède sera dans peu icy et je l'entretiendray amplement sur vos discours mathématiques.

Ne laissez pas de pousser le jeusne Pascal à nous donner le corps, dont il nous a fait veoir le squelète. Il fault tenir la main à pénétrer tout ce mystère de l'argent vif descendant au tube, mais croyez-moy qu'à la fin il n'y aura que les phaenomenes de Monsieur Descartes qui en viendront nettement à bout. Tout autre principe m'est trop grossier, depuis que j'ay gousté ses fondemens desquels j'ay accoustumé de dire le proverbe Italien: *Se non è vero, è ben trovato*. | b |

Je ne sçauray vous dire plus de circonstance de ces merveilleux basteleurs des Indes; mes rapporteurs vivent loing d'icy. Par occasion je m'en informeray plus amplement et cependant attendray la machine à voler, mais, comme je pense vous avoir dit, bien plus encor les véritables témoignages des expériences factes en Pologne.

Il ne me vient rien de nouveau en fantasie, dont je puisse vous entretenir. Je reviens donq à ceste ancienneté, mais qui ne vieillira jamais, que je suis d'entière affection,

Monsieur,

vostre très-humble serviteur
C. Huygens.

À La Haye, le 6e Avril 1648.

Un seigneur Anglois m'a fait venir de France un beau, viel, grand luth de Boloigne, le meilleur que je touchay jamais. Pensez si le présent me ravit. Il règne dans son creux le plus doux tonnerre qu'on puisse entendre. Je ne sçauroy vous le peindre mieux. Encor ne m'avez-vous jamais voulu dire, quel moule de luth vous estimez que doibve rendre la plus belle résonnance, et pourquoy. J'en sçay quelque chose par expérience, qui me trompe rarement. Mais mon Archimède aura charge d'en raisonner sur la théorie.

Vertaling

Aan de heer Mersenne,

in het klooster van de Miniemen,
te Parijs.

Mijnheer,

Ik heet u van harte welkom in de nieuwe staat van uw herstel. Koester het welslagen met matigheid in het werk en, ¹wanneer u geheel zult zijn genezen,¹ keer dan zonder terughoudendheid tot uw gewone werkzaamheden terug.

Een beetje mooi weer bracht mij weer op de gedachte te gaan denken aan proeven met het kanon, maar wij zijn in een terugval terechtgekomen, en daar zitten we dan opnieuw wel niet in de sneeuw, maar wel in de hagel en wat verder gewoon is die te begeleiden tijdens de maartse maan.

Mijn ¹Archimedes zal binnenkort hier zijn, en ik zal hem uitgebreid onderhouden over uw wiskundige theorieën.

Laat u toch niet na de jonge [Blaise] Pascal te stimuleren om ons het lichaam te geven, waarvan hij het skelet ons reeds heeft getoond. Men moet zich blijven inspannen om heel dit mysterie te doorgronden van het kwikzilver, dat daalt in de buis, maar gelooft u mij, dat het uiteindelijk slechts de principes van de heer [René] Descartes zullen zijn die volledig uitsluitel zullen geven. Ieder ander uitgangspunt is mij te grof sinds ik zijn beginselen heb gesmaakt, waarover ik gewoon ben het Italiaanse spreekwoord te citeren: ' ¹Als het niet waar is, dan is het goed gevonden.¹ '

Ik kan u echter niets naders vertellen over die wonderbaarlijke acrobaten uit Indië; mijn zegslieden wonen ver van hier. Bij gelegenheid zal ik me er uitgebreid over laten informeren, en ondertussen wacht ik op de machine om te kunnen vliegen, maar, zoals ik meen u reeds te hebben gezegd, nog veel meer op de waarheidsgetrouwe verslagen van de experimenten die in Polen zijn verricht.

Verder komt er niets in mijn gedachten waarmee ik u kan onderhouden. Ik kom dus terug bij die oude zegswijze, die echter nooit zal verouderen, namelijk dat ik met volledige toewijding ben

mijnheer,

uw nederige dienaar
Constantijn Huygens.

Den Haag, 6 april 1648.

Een ²Engelsman heeft mij uit Frankrijk een mooie, oude en grote luit uit Bologna doen toekomen, de beste die ik ooit heb bespeeld. U kunt zich wel voorstellen hoe het geschenk mij in verrukking brengt. In zijn holte

1. Christiaan Huygens.

2. Het is niet duidelijk wie hier wordt bedoeld.

heerst de zachtste donder die men kan horen. Ik kan het u niet beter schilderen. Nog steeds heeft u mij niet willen zeggen welke vorm van de luit naar uw mening de beste resonantie te weeg brengt en waarom. Ik weet er iets van uit ervaring en die bedriegt mij zelden. Maar mijn ³Archimedes zal de opdracht krijgen de theorie ervan te gaan opstellen.

MARIN MERSENNE [PARIJS]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
17 MAART [=APRIL] 1648
4804A

Antwoord op Huygens' brief van 6 april 1648 (**4797**).

Samenvatting: Mersenne verwacht Huygens in Parijs. Hij schrijft over verschillende zaken, zoals over een luit en de almérie.

Mersenne schreef opnieuw op 1 mei 1648 (OC 1, nr. 48, pp. 87-89; Worp 4, nr. 4811, p. 477; Waard 16, nr. 1792, pp. 285-287). De onderhavige brief werd door Huygens beantwoord op 3 mei 1648 (OC 2, no. 49a, pp. 567-568; Worp 4, no. 4813, p. 478; Waard 16, no. 1795, pp. 296-297).

Datering: Mersenne heeft de brief gedateerd <17 Mars 1648>. Hij moet zich echter in de maand vergist hebben, want de brief is duidelijk een antwoord op Huygens' brief van 6 april 1648. OC en Worp plaatsen de brief op 17 maart in hun nummervolgorde. De datering in april wordt bevestigd doordat Mersenne ook in zijn brief aan Samuel Hartlib en Jan Comanius te Londen van 19 april 1648 (Waard 16, nr. 1782, pp. 232-235) over Rheita schrijft.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 21x33cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: OC 1, nr. 43, pp. 83-86: volledig.

— Worp 4, nr. 4787, p. 470: onvolledig (<Je fus hier pour visiter ... vostre croix de fer.>), rest samengevat.

— Waard 16, nr. 1781, pp. 229-232: volledig.

Namen: Archimedes (= Christiaan Huygens); Henri de Beringhen; Joan Blaeu; Tycho Brahé; Johannes Crell; René Descartes; Joha Hevelius; Christiaan Huygens; Johann Kepler; Ludwig Kepler; Lodewijk XIV; Johan Joseph van Oostenrijk; Blaise Pascal; Denis Petau; Anton Maria Schyrlæus de Rheita; Pierre Séguier; Joannes Toisilius.

Plaatsen: Amsterdam; Danzig; Duitsland; Napels; Polen; Rome; Straatsburg.

Titels: *Géométrie* (Pascal 1648 [verloren]); 'Hipparchus' (Kepler); *Historia cælestis* (Brahe 1666); *Nouvelles expériences touchant le vuide* (Pascal 1647); *Oculus Enoch et Eliæ* (Rheita 1645); *Verdedinghe van de vryheyt der religie* (Crell 1649).

Glossarium: almérie (almérie); luth (luit); rang (koor); theorbe (theorbe).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuijlichem, Conseiller et Secrétaire de Monsieur le Prince d'Orange,

à La Haye.

Monsieur,

Je fus hier pour visiter Monsieur Beringand, vostre grand amy, pour me conjourir avec luy de vostre voyage futur, et luy dis que vous ne vouliez estre icy que 3 jours, affin de l'exciter à vous y retenir davantage, un matin ne sera point trop; et il n'y a point d'apparence que vous refusiez un petit Bourbon qui vous logera sur la rivière, où vous verrez mille passetemps, pour choisir vostre croix de fer.

Si vostre Archimède vient avec vous, nous luy ferons veoir l'un des plus beaux traitez de géométrie qu'il ayt jamais vu, qui vient d'estre achevé par le jeune Paschal. C'est la solution du lieu de *Pappus ad 3 et 4 lineas* qu'on prétend icy n'avoir pas esté résolu par Monsieur Descartes en toute son estendue. Il a fallu des lignes rouges, vertes et noires etc. pour distinguer la grande multitude de ¹considérations. Pour son livre du vuide, on

1. Nauwelijks leesbaar.

commence icy à croire que ce n'est pas vuide, à cause qu'une vessie applatie et toute vuide d'air estant mise dans ce vuide, s'y enfle incontinent.

Je viens de recevoir nouvelle de Rome que le 23 du passé il y eut une si grande et forte glace à Rome que ce fut un prodige; et que les affaires de Naples vont bien mieux pour l'Espagnol que pour la République imaginaire.

Je ne sçay si vous avez vu des lunettes de longue vue à 4 verres, à sçavoir 3 convexes et un concave, de la façon de Strasbourg. L'ouvrier se nomme Joannes Toisilius. Ce sont, je croy, celles dont parle en ciphre le Capucin Rheita à la 365 page de son *Oculus Enoch*. On m'escrit d'Allemagne qu'elles découvrent tout d'un coup une armée de 10.000 hommes.

Si j'avais la machine de Pologne à mon commandement avec son 8 aisles, j'y rois viste escouter vostre luth pour en entendre le tonnerre.

Quant à la forme résonante, il sera bien d'observer si elle tient plus de la parabole que de l'hyperbole.

Vous pourriez icy voir et ouir l'almérie, qui est un grand luth ou theorbe à 15 rangs où sont marquez les quarts de ton. Monsieur le Chancelier en a un, et je m'asseure que rien pour vous sera caché. Si vostre expérience vous a fait reconoistre la meilleure forme et figure pour ceste luth, faites m'en participant.

Je ne sçay si je vous ay escrit que Kepler cherche libraire pour faire imprimer les 8 tomes des observations célestes de Tycho Brahé et plusieurs traitez de son père, comme son 'Hipparchion' et quantité de tables solaires. Si vous avez vu la 'Sélénografie' de Hevelius, imprimé à Dantzic, dites m'en vostre avis.

Et si vous pouvez avoir un exemplaire d'un livre qu'on me dit s'imprimer à Amsterdam contre nostre Petavius, sur ce qu'il a escrit de Sanctâ Trinitate contre Crellium, faites m'en part, car, comme je ne doute point que vous n'ayez plusieurs amis en cette ville-là qui connoissent Blaeu, le libraire, qui sçaura tout ce qui se passe par delà, il vous sera aysé par leur entremise d'en avoir des exemplaires.

En vous attendant icy, je demeure tousjours

vostre très-humble serviteur
Mersenne M.

Ce 17² Avril 1648.

Vostre Archimède verra icy l'invention dudit Pascal pour suputer sans peine et sans rien sçavoir.

Vertaling

Aan de [heer Constantijn Huygens], heer van Zuilichem, raad en secretaris van mijnheer de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Gisteren zocht ik de heer [Henri de] Beringhen op, uw grote vriend, zodat wij ons samen konden verheugen op uw komende reis, en ik zei hem, dat u hier slechts drie dagen wilde blijven om hem zodoende aan te sporen u hier langer vast te houden; één ochtend zal niet te veel zijn en het ligt niet in de lijn der verwachtingen dat u een Petit Bourbon zal afwijzen waar u te gast zult zijn aan de rivier, waar u duizend tijdsbestedingen zult zien, om uw ijzeren kruis te kiezen.

Wanneer uw ³Archimedes met u meekomt, kunnen wij hem één van de mooiste ⁴verhandelingen op het gebied van de geometrie tonen die hij ooit heeft gezien, welke zojuist door de jonge [Blaise] Pascal is voltooid.

2. <Mars>.

3. Christiaan Huygens.

4. Blaise Pascal, *Géométrie*. (1648; verloren). OC noemt: 'Sur les lieux de Pappus' zonder jaartal.

Het is de oplossing van de passage bij Pappus ⁴over drie en vier ⁵lijnen,⁴ welke naar men hier beweert door de heer [René] Descartes niet in alle aspecten is ⁶opgelost. Er zijn lijnen in rood, groen, zwart, enzovoorts, nodig geweest om onderscheid te brengen in de grote hoeveelheid overwegingen. Wat zijn ⁷boek over het vacuum betreft, men begint hier te denken dat het niet om een vacuum gaat, aangezien een platgedrukte blaas, geheel luchtledig, nadat deze in dit vacuum is geplaatst, zich daar onmiddellijk opblaast.

Ik heb zojuist uit Rome vernomen dat de 23ste van de vorige [maand, maart,] er zo veel en hard ijs was, dat het een wonder was, en ook dat de zaken rond Napels beter gaan voor de ⁸Spanjaard dan voor die denkbeeldige ⁹republiek.

Ik weet niet of u de verrekijkers met vier lenzen, te weten drie convexe en een concave, op de Straatsburgse wijze, hebt gezien. De maker ervan heet Joannes Toisilius. Het zijn, naar ik meen, die waarover de capucijner [Anton Maria Schyrlæus de] Rheita in geheimschrift spreekt op bladzijde 365 van zijn ¹⁰*Oculus Enoch*. Men schrijft mij uit Duitsland dat men er ineens een leger van 10.000 man mee kon ontdekken.

Als ik de [vlieg]machine [van Burattini] uit Polen tot mijn beschikking had, met de acht vleugels, zou ik vlug naar uw luit gaan luisteren om er de donder in te horen.

Wat betreft de resonerende vorm, zal het goed zijn erop te letten dat de vorm meer op een parabool dan op een hyperbool lijkt.

U zou hier de almérie kunnen zien en horen, een grote luit, of theorbe, met 15 koren, waarbij ook kwarttonen zijn aangebracht. Mijnheer de ¹¹kanselier heeft er een, en ik ben er zeker van dat hij niets voor u verborgen zal houden. Als uw ervaring u de beste vorm en omtrek voor deze luit laat kennen, maakt u mij daarvan dan deelgenoot.

Ik weet niet of ik u al heb geschreven dat [Ludwig] Kepler een uitgever zoekt om de acht delen over ¹²hemelwaarnemingen van Tycho Brahé en verschillende verhandelingen van zijn ¹³vader, zoals zijn ¹⁴'Hipparchion' en een massa zonnetabellen te laten drukken. Indien u de ¹⁵*Selenographia* van [Johannes] Hevelius, gedrukt in Danzig, hebt gezien, geeft u mij dan eens uw mening daarover.

En indien u een exemplaar kunt bemachtigen van een ¹⁶boek *dat, naar men mij zegt, in Amsterdam gaat worden gedrukt, gericht tegen onze [Denis] Petau, over wat hij heeft ¹⁷geschreven inzake de heilige drieëenheid tegen [Johannes] ¹⁸Crell*, maakt u mij daarvan dan deelgenoot, want, daar ik er niet aan twijfel dat u in die stad vele vrienden hebt die [Joan] Blaeu, de boekhandelaar, kennen, die alles weet van wat er op dat gebied gebeurt, het zal voor u makkelijk zijn door hun tussenkomst er exemplaren van te bemachtigen.

U hier verwachtende, blijf ik steeds,

uw nederige dienaar
[Marin] Mersenne, minderbroeder.

17 [april] 1648.

5. Waard 16, p. 230, n. 3 geeft verwijzing naar R. Taton, *Revue d'Histoire de Science* 15 (1962), pp. 226-231.

6. Waard verwijst naar Adam en Tannery (nieuwe ed.), IV, 365-366.

7. Blaise Pascal, *Nouvelles expériences touchant le vuide* (Parijs 1647).

8. Johan Joseph van Oostenrijk.

9. De revolutionaire beweging van Mas Aniello.

10. Anton Maria Schyrlæus de Rheita, *Oculus Enoch et Eliae* (Antwerpen 1645).

11. Pierre Séguier.

12. Tycho Brahé's *Historia cælestis* werd uiteindelijk pas in 1666 (Augsburg) onder deze titel gedrukt.

13. Johann Kepler.

14. Johann Keplers 'Hipparchion' zou uiteindelijk pas in de *Opera omnia* (1858-1871, ed. Chr. Frisch) verschijnen, onder de titel 'Hipparchus.'

15. Johannes Hevelius, *Selenographia, sive Lunæ descriptio* (Danzig 1647).

16. Johannes Crell, *Verdedinghe van de vryheyt der religie* (Amsterdam 1649).

17. Denis Petau, *Theologicorum dogmatum tomus secundus, in quo de Sanctissimâ Trinitate agitur* (Parijs 1644)

18. Johannes Crell, *De uno Deo Patre* (Rakow 1631).

Uw ¹⁹Archimedes zal hier de uitvinding van genoemde [Blaise] Pascal zien, waarmee men kan rekenen zonder moeite of kennis.

19. Christiaan Huygens.

DIETRICH STOEFFKEN [KLEEF]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
[18 APRIL 1648]
4804B

Samenvatting: Stoeffken wil keurvorst Frederik Willem van Brandenburg en diens vrouw vragen getuige te zijn bij de doop van zijn zoon. Hij vraagt Huygens hetzelfde verzoek te richten aan Willem II en diens vrouw. Tevens vraagt hij om betaling van 200 rijksdaalders die hij tegoed heeft. Hij zal composities voor één viola da gamba opsturen.

Stoeffken schreef opnieuw op 25 april 1648 (**4807**).

Datering: Plaats/datumaanduiding ontbreekt, maar op grond van een verwijzing naar ‘afgelopen zaterdag’ in Stoeffkens brief aan Huygens van 25 april 1648 (**4807**) kan de exacte datum worden vastgesteld op 18 april 1648.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 20x30cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4802, p. 474: onvolledig (<I desire ... done with them hoever.>), rest samengevat. — Crawford 1989, p. 50: onvolledig (<the promised lessons ... done with them, however>).

Namen: Frederik Willem van Brandenburg; Louise Henriëtte van Nassau; Friedrich Wilhelm Stoeffken; Maria Henriëtte Stuart; Willem II; Catherine Wotton (Lady Stanhope).

Glossarium: lesson (compositie); viol (gamba).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sullecom, Secretario de Son Altesse le Prince D’Orange,

à La Haye.

Most honored Ser,

After my humble service presented, I could not forgoe to let you understand that God hath blesed us with a jong sonn, and, intending to intreat the Prince Electore with the Electerese, to favour us so much as to bee witheness at the baptisme, I shall also beg so mutch favour at your hands to moove the same humble request to His Highnese, as also to the Princes Royal. The latter may bee spoken to by Melady Stannop. I questien not but I shall obtaine my shut, having so good an advocat as your one worthy selfe, in whome I deare put great confidence. The baptisme will bee deferred, till I receive an answer, which I desire may bee speedy. I shall alwayes bee ready to bee commanded by your worthy selfe, remaining allwayes,

Ser,

your most *très-humble, très-obeyesant* servat
Ditrich Stöeffken.

I desire jou will bee pleased to remember the deduction of the 200 Reichsdollers, in casse there bee any monnyes payd out. The promised lessons for one viol shall bee send with the next oportunity. I would willingly have my two books with the first, when you shall have done with them, hoever.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Edele heer,

Na u eerbiedig te hebben gegroet, kan ik niet achterwege laten u te laten weten dat God ons heeft gezegend met een ¹zoon, en, omdat ik van plan ben de ²keurvorst en de ³keurvorstin te vragen ons de gunst te willen verlenen getuige te zijn bij de doop, verzoek ik van u evenzoveel goedgunstigheid om dit nederige verzoek aan Zijne ⁴Hoogheid over te brengen, evenals aan de ⁵*princesse royale*. Deze laatste kan door Lady ⁶Stanhope daarover worden aangesproken. Ik twijfel er niet aan dat mijn verzoek zal worden ingewilligd, omdat ik in u zo'n goede zegsman heb, in wie ik groot vertrouwen durf te stellen. De doop zal worden uitgesteld totdat ik een antwoord heb ontvangen, dat hopelijk snel komt. Ik zal altijd klaarstaan om door u bevolen te worden, terwijl ik altijd blijf,

mijnheer,

uw ¹nederige en gehoorzame¹ dienaar
Dietrich Stoeffken.

Ik hoop dat u zo goed zou willen zijn zich de aftrek te herinneren van de 200 rijksdaalders, als er zal worden uitbetaald. De beloofde composities voor één viola da gamba zullen bij de eerstvolgende gelegenheid worden opgestuurd. Ik zou ook graag mijn twee boeken zo spoedig mogelijk terughebben, als u ermee gereed bent, tenminste.

¹. Gezien de keuze van Frederik Willem van Brandenburg als peetoom, zal het wel om een Friedrich Wilhelm gaan, en wel om de Frederick William Stephkin die later in Engeland als musicus werkte.

². Frederik Willem van Brandenburg.

³. Louise Henriëtte van Nassau.

⁴. Willem II.

⁵. Maria Henriëtta Stuart.

⁶. Catherine Wotton.

DIETRICH STOEFFKEN (KLEEF)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
25 APRIL 1648
4807

Vervolg op Stoffkens brief van 18 april 1648 (4804B).

Samenvatting: Stoffken herinnert Huygens aan zijn verzoek Willem II en diens vrouw te laten getuigen bij de doop van zijn zoontje.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 20x30cm, a | b; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4807, p. 476: samenvatting.

Namen: Friedrich Wilhelm Stoffken; Maria Henriëtta Stuart; Willem II; Catherine Wotton (gravin Stanhope).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sullecum, Secretario de Son Altesse le Prinse d'Orange,

à La Haye.

¹Franco.

Most honored Ser,

My humble service being presented, I can not but let you know that I did write last Saturday, where in I humble desired to moove His Highnesse and the Princes Royal by the way of Mylady Stannop, to bee weethneses of my child's or sonne's baptisme. And having received no answer as yet, what to expect or trust too, I once more humble beg a few lines from your hands, for I am resolved, God willing, to have it baptised next Thursday following. Against that time I hope to receive an answer, also somebody to bee appointed in Their Heighnesses places for witnesses, if the request shall bee granted, which I doe not doubt of, desiring you'l bee pleased to pardon this my bould inportunity, asuring yourselfe that I shall never faile to observe your smaest command with a great deale of care, remaininge your

most humble and *très-obéisant* servant

Ditrich Stöeffken.

Cleve, the 25. day of April anno 1648.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Edele heer,

1. <Franco> apograaf.

Na u eerbiedig te hebben begroet, kan ik niet anders dan u laten weten dat ik u afgelopen ²zaterdag heb ³geschreven, om nu u nederig te verzoeken om Zijne ⁴Hoogheid en de ⁵prinsesse royale te bewegen (via ⁶Lady Stanhope) om getuige te zijn bij de doop van mijn ⁷zoon. En omdat ik nog steeds geen antwoord heb ontvangen over wat ik mag hopen en verwachten, vraag ik u wederom mij enkele regels te schrijven, want ik wil, Deo volente, dat het kind aanstaande ⁸donderdag wordt gedoopt. Daarom hoop ik voor die tijd een antwoord te ontvangen, en ook dat er iemand is aangewezen om Hunne ⁹Hoogheden te vertegenwoordigen als getuige, als het verzoek wordt ingewilligd, waar ik niet aan twijfel. Wensende dat u mij mijn vrijpostigheid wilt vergeven, zal ik nooit in gebreke blijven om uw geringste verzoek met de grootste zorgvuldigheid uit te voeren, omdat ik blijf uw

nederige en gehoorzame dienaar
Dietrich Stoeffken.

Kleef, 25 april 1648.

-
2. 18 april 1648
 3. Stoeffken aan Huygens, 18 april 1648 (**4804A**)/
 4. Willem II.
 5. Maria Henriëtta Stuart.
 6. Catherine Wotton.
 7. Vermoedelijk Friedrich Wilhelm Stoeffken (=Frederick William Stephkin).
 8. 30 april. 1648
 9. Willem II en Maria Henriëtta Stuart.
-

GASPAR FERNANDES DUARTE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
3 MEI 1648
4812

Antwoord op Huygens' brief van 27 april 1648 (verloren).

Samenvatting: Duarte bespreekt enige aspecten van de bouw van een klavecimbel voor Huygens (o.a. de toonhoogte), waarbij het instrument van Utricia Ogle ter vergelijking gebruikt wordt.

Het is niet bekend of Huygens heeft geantwoord.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (dubbelvel, 26x33cm, a | d; Diego Duarte).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Duarte] nr. 10, pp. CXCII-CXCIII: volledig.

— Worp 4, nr. 4812, p. 477: onvolledig (<UE seer aengenaemen ... qualyck willen obedieren.>).

— Stellfeld 1942, pp. 36-37: volledig.

— O'Brien 1990, Appendix 17, pp. 305-306: volledig, in Engelse vertaling.

Namen: Johannes Couchet; Utricia Ogle; Pieter Pater.

Glossarium: allemande (allemande); brugge (dokkenlijst); chorista (koortoon); clavesingel (klavecimbel); clawier (klavier); concert (muziekensemble); courrante (courante); hermonie (harmonie); instrument (muziekinstrument); moeselen (neuzelen = een nasale klank hebben); orgel (orgel); singhen (zingen); snaer (snaar); steertstuck (staartstuk = klavecimbel); stem; tanient (tangent = dok); thoon (toon); thoon chorista (koortoon); unison (unisono); vois (stem).

Transcriptie

¹Aen Mynheere

Mynheere C. Huygens, heere van Sulichem,

in 's-Chravenhage.

Mynheere,

UE. seer aengenaemen van den 27^e den voorleden maent Aprilis hebbe ontfanghen, ende UE. intentie wel verstaen, desirerende een steertstuck in unison met een volle clawier gelyck dat van Mevrouw Swan, maer van de lenghde gelyck desen Monsieur Couchet aldaer aen eenen genoempt Pater gesonden heeft, waerover aen ditto Couchet gesproken hebbe door dien dickwils tot synen huysse gaen, gelyck hij van gelijken tot mynent compt.

Nu wat aengaet deselve twee thoonen leeger soude moeten lijden dan die van Mevrouw Swan, dat can qualyck wesen ende gans geen mode noch bequaem tot eenich concert van voisen, maer wel van den naturelycken thoon van dit lant dat men heet chorista, ende dat is just eenen thoon leeger als die van Mevrouw Swan, dienende voor gemeyn stemmen, ende die van dita Mevrowe voor extraordinair goede stemmen die hoogh singhen, ende om allemanden en courranten te spelen.

Van dienselven thoon hebbe ick tot myn gebruyck vier oft vijf, uitgenomen myn clavesingel van 't orgel, die chorista van den rechten thoon is. Ende soo sal die voor UE. moeten luyden, ende moet oyck wat langer wesen als die van Pater. Hebbende oyck corts bevonden dat wy elcke voorste snaer van de twee, die scherp luyt, door de tweede tanient behoort gespelt te worden ende d'ander snaer die wat meer moeselt met de voorste tanient, want het geeft den ander hermonie, doordien dit corts met een clavesingel geprobeert hebben. Gelieft de brugge van den clavesingel van Pater op te heffen, ende 't selve te considereren met eenen sterk te raeken, UE. sal datelcke mijne meyninge verstaen.

1. Adres autograaf.

Diergelycke dinghen alsmede meer andere subtylheden te lanck te schrijven en hebben noyt by andere meesters ondersoeght geweest, doordien deselve uit oorsaeke van seer snelle handeling gevoelt worden aen dewelcke de gemeyne instrumenten qualyck willen obediëren. UE. gelieft mij volgens syn geliefte altyts liberlijcken te commanderen sonder ceremoniën, ende sal my altyts bereyt vinden te wesen,

Mynheere,

UE. ootmoedighen dinaer
²G.F. Duarte.

Antwerpen, den 3 Mayo 1648.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik heb uw vriendelijke brief van 27 april jl. ontvangen, en uw bedoeling goed begrepen, dat u een klavecimbel wilt hebben, dat in unisono klinkt met een volledig klavier, zoals dat van ³mevrouw Swann, maar dat even lang is als het exemplaar dat de heer [Johannes] Couchet aan een zekere [Pieter] Pater ⁴aldaar heeft gezonden, waarover ik met genoemde Couchet heb gesproken, omdat ik dikwijls bij hem thuiskom, zoals hij ook mij bezoekt.

Wat betreft het feit dat het twee tonen lager gestemd zou moeten zijn dan dat van mevrouw Swann, dat kan nauwelijks en het is geen gewoonte, noch is het geschikt voor samenspel van stemmen, maar wel [kan het worden gestemd] in de gebruikelijke toonhoogte van dit land, de koortoon, en dan staat het precies een toon lager dan dat van mevrouw Swann, en is het geschikt om gewone stemmen te begeleiden, terwijl die van genoemde mevrouw ook geschikt is om buitengewoon goede, hoge stemmen te begeleiden, en om er er allemandes en courantes op te spelen.

Op die toonhoogte staan vier of vijf instrumenten van mij, behalve het klavecimbel van het orgel, dat precies in de koortoon staat. Zo [hoog] zal ook het uwe moeten klinken, en daarnaast zal het wat langer moeten zijn dan dat van [Pieter] Pater. Onlangs ontdekte ik tevens dat de voorste snaar van de twee, die doordringend klinkt, getokkeld moet worden door de ⁵tweede toets, en de andere, die wat meer neuzelt, met de ⁶voorste, want dat geeft een andere klank, hetgeen we pas geleden bij een klavecimbel hebben geprobeerd. Licht u de dokkenlijst van het klavecimbel van Pater maar eens op, en slaat u dan krachtig aan, dan begrijpt u meteen wat ik bedoel.

Dergelijke dingen en andere verfijningen waarover ik hier niet kan uitweiden, zijn nog nooit door andere bouwers onderzocht omdat, vanwege het zeer directe mechaniek [van het instrument], [de aanslag] gevoeld kan worden, hetgeen bij gewone instrumenten te wensen overlaat. Weest u zo vriendelijk mij steeds vrijelijk en zonder omhaal te bevelen, en u zult zien dat ik altijd bereidwillig zal zijn,

mijnheer,

2. Ondertekening en plaats/datumaanduiding autografisch.

3. Utricia Ogle, echtgenote van William Swann.

4. In Den Haag.

5. Namelijk die van het bovenklavier.

6. Namelijk die van het onderklavier.

uw nederige dienaar
Gaspar Fernandes Duarte.

Antwerpen, 3 mei 1648.

WILLIAM SWANN (BREDA)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
2 JUNI 1648
4822

Samenvatting: Swann schrijft dat hij gehoord heeft van Huygens' komst naar Breda en hoopt hem samen met zijn vrouw Utricia Ogle, die hij verwittigd heeft, nog te ontmoeten.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22953, nr. 113, fol. 247-248: brief (dubbelvel, 15x19cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Land 1891, nr. 6*, pp. 228: volledig.

— Worp 4, nr. 4822, p. 480: samenvatting.

Namen: Christiaan Huygens; Utricia Ogle.

Plaatsen: Antwerpen; Brussel; Utrecht.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zulekom,

à La Haye.

Sir,

I understood by Monsieur Huygens of your comming to Breda, of which I am hartily glad, but sorry wee shall loose you so long out of this country. I have sent therefore an expresse to Utregh to my wyfe to lett her know of it. And if her health will give her leave, I know shee will not fayle to bee heere against your comming, that so both of us may have once more the happinesse to see you, and, if it may bee without troubel, to waigth upon you as farr as Antwerp or Brussels. I hoope at least I shall bee admittet to this faveur as being one that ever shall remayne,

Sir,

your most humbel and most affectionat servant
W. Swann.

Breda, the 2 of June 1648.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik heb van de heer [Christiaan] Huygens gehoord over uw komst naar Breda, waarover ik van harte verheugd ben, maar ook bedroefd omdat we u zo lang kwijt zullen zijn in dit land. Daarom heb ik een expresbrief gestuurd naar Utrecht naar mijn ¹vrouw, om haar dit te laten weten. Als haar gezondheid het haar toelaat, weet ik zeker dat ze niet zal verzuimen om tegen de tijd van uw komst hier te zijn, zodat wij beiden nogmaals het

¹. Utricia Ogle.

geluk hebben u te zien. Als het zonder problemen mogelijk is, zullen wij u ²begeleiden tot aan Antwerpen of Brussel. Ik hoop tenminste dat u mij deze gunst zal verlenen, omdat ik altijd zal blijven,

mijnheer,

uw nederige en toegewijde dienaar
William Swann.

Breda, 2 juni 1648.

². Swann verwijst hier naar Huygens' voorgenomen, maar niet ondernomen reis naar de Franche-Comté.

GOTTSCHALCK BEER (KOPENHAGEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)

7 JUNI 1648

4824

Vervolg op Beers brief van 6 november 1646 (4479).

Samenvatting: Beer schrijft dat Huygens niet heeft gereageerd op brieven die hij eerder heeft geschreven aan Huygens, met het verzoek om liederen en een portret op te sturen.

Huygens antwoordde vermoedelijk nog in juni 1648, waarbij hij een exemplaar van de *Pathodia* meestuurde, maar geen portret. Zie Beers antwoord daarop van 29 september 1648 (4881).

Datering: Er is eigenlijk geen reden om aan te nemen dat Beer niet in Oude Stijl (= 17 juni 1648 Nieuwe Stijl) dateerde.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 22878, nr. 3, fols. 8-9: brief (dubbelvel, 15x19cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 4, nr. 4824, p. 480: samenvatting.

Naam: Hans Mandix.

Titel: *Pathodia*.

Glossarium: song (lied).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuylecom, Secrétaire de Son Altesse le Prince d'Orange,

à La Hay.

Sir,

I know not whether my former letters are miscaryed or whether I have lost your good opinion. I have made bold to write divers times unto you, challenging withal your promises concerning those songs and your owne pictures. But having received no answere of the picture of your face or of your minde, I must neede undergoe that judgement which woul fall upon me (of on ill deserving one). But, Sir, may I creave your faveur once more, I beseech you grant mee my desire, and thoug you may think it ill bestowd, yet give me leave to tell you the contraire. For as true as sinceritie may be beleaved, I shall make such on estime of both presents as on reasonable soule ought to make of such gratuitier.

I schal by this place my confidence of living still in your good faveur, in a higher degree, and remaine, as long I live,

Sir,

your dutiful and constant obedient servant
Gottschalck Behr.

Copenhagen, the 7th of June anno 1648, in hast.

Sir,

If you woul make me so happy to receive an order of you, if you please to send it to Hans Mandix, a marchant in this towne.

I am sure you wil receive this letter.

Vertaling

Aan de heer van Zuylichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

Mijnheer,

Ik weet niet of mijn voorgaande ¹brieven zijn weggeraakt of dat ik bij u uit de gratie ben. Ik ben zo vrij geweest u verschillende malen te schrijven, om u aan uw belofte te herinneren aangaande de ²liederen en uw portret. Maar aangezien ik nog steeds geen antwoord heb ontvangen, noch wat betreft de afbeelding van uw uiterlijk noch wat betreft die van uw innerlijk, moet ik kennelijk deze beproeving ondergaan (die ik eigenlijk niet verdien). Maar, mijnheer, als ik u nog eenmaal een gunst mag vragen, smee ik u mijn wens te vervullen, en, hoewel u het slecht besteed mag vinden, moet u mij de kans geven u van het tegendeel te overtuigen, want als eerlijkheid mag worden geloofd, zal ik u vertellen dat beide geschenken zo zullen worden gerespecteerd zoals ieder redelijke ziel behoort te doen bij een dergelijke gift.

Hierbij zal ik uitgaan van het vertrouwen dat ik nog steeds in uw goede gunst verkeer, in een nog sterkere mate, en zal blijven, zo lang als ik leef,

mijnheer,

uw plichtsgetrouwe en altijd gehoorzame dienaar
Gottschalck Beer.

Kopenhagen, 7 juni 1648, in haast.

Mijnheer,

Indien u mij het geluk zou geven een boodschap van u te ontvangen, wilt u deze dan zenden aan Hans Mandix, een koopman in deze stad.

Ik ben er zeker van dat u deze brief zult ontvangen.

¹. Onder meer Beer aan Huygens, 6 november 1646 (4479).

². *Pathodia*.

DIETRICH STOEFFKEN [KLEEF]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
[JUNI 1648?]
4826

Samenvatting: Stoeffken stuurt Huygens, zoals beloofd, enkele stukken voor lyra-viol. Verder herinnert hij Huygens er nog eens aan dat hij nog een bedrag tegoed heeft.

Bijlage: composities voor lyra-viol.

Stoeffken schreef opnieuw op 11 juli 1648 (4838).

Datering: Een plaats/datumaanduiding ontbreekt. De brief is door Worp geplaatst tussen brieven van 11 en 21 juni 1648, hetgeen niet onaannemelijk is.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 37: brief (enkelvel, 21x33cm, a | b; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 4, nr. 4826, p. 481: onvolledig (<Being remembered ... at my last departure.>), rest samengevat.

— Crawford 1989, p. 50: gedeelte (<I would not neglect ... Groome of her Chamber.>).

Namen: Christiaan Mol; Frederik baron van Schombergh; Maria Henriëtta Stuart.

Glossarium: lyra (lyra-viol); lesson (compositie).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Sulicum, Secretario de Son Altesse le Prins de Orange,

à La Haye.

Most honored and highly respected Sir,

My humble service being remembred, I would not neglect by this good opportunity to send some of the long promised lyra lessons, which you may please to make use of at your good leasure. I would have sent more, but the time was to short. I have received the two bookes from Her ¹Highneses Groome of her Chamber, who also intimated unto mee the intention you had in the forthering and accomplishing the bussinese, which I left in trust with your worthy selfe, at my last departure from thence. The *Landrentmeister* Mol knowes no other wayes but that I have received it long since from your hands. There[fore], will not refuse to rebate it, Ser; you will much oblige your humble servant for this and other favours received at your hands, and who heartely longs for the reinjoying of your worthy compagny and happy society, which I shall with great inpatience expect, and wish for. In the meanetime I shall not fayle to bee lyable to your commands, remaininge alwayes and ever,

your most humble and *très*-obedient servant
Ditrich Stöeffken.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, secretaris van Zijne Hoogheid de prins van Oranje,

te Den Haag.

1. Worp: <Highness>.

Edele heer,

Na u eerbiedig te hebben begroet, wil ik deze gelegenheid niet voorbij laten gaan u enkele stukken voor de lyra-viol te sturen, die u ter verpozing kunt gebruiken. Ik had u er wel meer willen zenden, maar de tijd was te kort. Ik heb de twee ²boeken van de ³kamerheer van Hare ⁴Hoogheid ontvangen, die mij tevens inlichtte over de bedoeling die u had in het volvoeren van de zaak, die ik vol vertrouwen aan u had overgelaten bij mijn laatste vertrek van daar. ^LRentmeester^J [Christiaan] Mol weet niet anders dan dat ik het bedrag reeds lang geleden uit uw handen heb ontvangen. Weigert u daarom niet het opnieuw aan te kaarten, mijnheer; u zoudt mij, uw nederige dienaar, zeer verplichten vanwege deze en andere gunsten, ontvangen uit uw handen. En ik verlang van harte weer van uw gezelschap te genieten, dat ik vol ongeduld afwacht en wens. En intussen kunt u altijd op mij rekenen en zal ik niet verzuimen altijd en eeuwig te blijven,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Dietrich Stoeffken.

2 Vermoedelijk de twee boeken waarnaar in Stoeffkens brief van 18 april 1646 (**4804B**) wordt gevraagd.

3. Frederik baron van Schombergh.

4. Maria Henriëtta Stuart.